

UZASADNIENIE

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest kluczowym aktem prawnym regulującym narzędzia wspierania rodziny, opisującym funkcjonowanie podmiotów rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej, jak również określającym proces usamodzielnień oraz przedsądowy etap procedur adopcyjnych.

System wspierania rodziny, pieczy zastępczej i adopcji znalazł się obecnie w poważnym kryzysie, wynikającym z wieloletnich zaniechań. Wymaga on zasadniczej i pilnej reformy. Jej kształt był poprzedzony dogłębną analizą obecnego stanu systemu oraz wsłuchaniem się w potrzeby zgłaszane przez środowiska związane ze wspieraniem rodziny, pieczą zastępczą, usamodzielnieniami, czy też adopcjami, a także z przedstawicielami środowiska naukowego, których zainteresowania badawcze ogniskują się wokół obszarów podejmowanych nowelizowaną ustawą. Niniejsza nowelizacja stanowi odpowiedź na liczne postulaty zgłaszane przez interesariuszy ustawy – samorządy gminne i powiatowe, organizacje pozarządowe, asystentów rodziny, rodziny zastępcze, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, powiatowych centrów pomocy rodzinie, ośrodków pomocy społecznej, ośrodków adopcyjnych, regionalnych ośrodków pomocy społecznej i urzędów wojewódzkich.

Projekt nowelizacji skupia się w dużej mierze na zmianach dotyczących zwiększenia efektywności narzędzi wspierania rodziny, przyspieszenia tempa deinstytucjonalizacji, profesjonalizacji rodzinnych form pieczy zastępczej, zwiększenia efektywności procesu usamodzielnień, poprawy sytuacji pełnoletnich osób z niepełnosprawnością przebywających w pieczy zastępczej, usprawnienia procedur adopcyjnych oraz zwiększenia bezpieczeństwa dzieci.

SZCZEGÓŁOWE UZASADNIENIE PROPONOWANYCH ZMIAN.

Ilekoć w uzasadnieniu jest mowa o proponowanym brzemieniu przepisu dotyczy to przepisu w ustawie nowelizowanej.

PRZEPISY OGÓLNE

Zmianą wprowadzającą usprawnienie do całego systemu jest wprowadzenie możliwości upoważniania szerszego niż dotychczas kręgu osób do wykonywania określonych czynności wskazanych w ustawie, pozostawiając w tym zakresie większą swobodę podmiotowi, do którego zadań dana czynność należy. Stąd też zapisy dotyczące art. 17b ust 3-4, art. 28a ust. 2 i 3, art. 31 ust. 2, art. 31b ust. 4, art. 38b ust. 2 i 7, art. 38d ust. 11-13, art. 42 ust. 6a, art. 55a ust. 7, art. 57 ust. 4, art. 64 ust. 5b, art. 70 ust. 3, art. 75 ust. 3a, art. 175a ust. 2 i 175 b ust. 2, art. 178, art. 182 ust. 3 ustawy zmienianej. W projekcie nowelizacji doprecyzowano również kwestie związane z określeniem kompetencji starosty i zarządu powiatu. W obecnym brzmieniu ustawy, w szeregu przepisów brak było spójności w tym zakresie z przepisami ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, co powodowało liczne wątpliwości po stronie jednostek samorządu terytorialnego. Nowelizacja ujednoliciła nomenklaturę przyznając określone kompetencje decyzyjne zarządowi powiatu oraz określając rolę starosty w działaniach związanych z realizacją zadań w zakresie pieczy zastępczej.

Projekt poszerza katalog zadań, które mogą być realizowane przez organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873), co znajduje odzwierciedlenie w zmianie brzmienia art. 190 ust. 1. Oprócz obszarów systemu wspierania rodziny, pieczy zastępczej i adopcji, w których mogą obecnie działać na zlecenie samorządów organizacje pozarządowe, projekt wprowadza możliwość zlecenia przez organy jednostek samorządu terytorialnego realizacji zadań polegających na: organizacji rodzin wspierających (proponowane brzmienie art. 30 ust. 2), organizacji rodzin zastępczych (proponowane brzmienie art. 53a ust. 1), wsparciu osób usamodzielnianych opuszczających po osiągnięciu pełnoletności pieczę zastępczą (proponowane brzmienie art. 139d). Poszczególne zmiany w sposób szczegółowy omówione zostały w dalszej części uzasadnienia. Projekt dookreśla także, że jednostka samorządu terytorialnego może zlecić realizację zadania nie tylko w całości, ale także i w części. Dodatkowo wskazano, że zlecenia można udzielić zarówno jednemu, jak i kilku podmiotom, co zwiększa elastyczność jednostek w realizacji zadań publicznych, jak również otwiera drogę do szerszego wykorzystania potencjału organizacji pozarządowych. W nowelizacji ujednolicona została nomenklatura dotycząca współpracy z III sektorem – poprzez odwołanie do przepisów ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W miejsce różnych określeń, stosowanych wobec podmiotów

pozarządowych, wprowadzona została jednolita i najbardziej pojemna formuła odwołująca się do ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Zmiany precyzują, że potencjalnymi partnerami współpracy są organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

W nowelizacji zaproponowano nowe brzmienie art. 7b ustawy zmienianej- w stosunku do obecnie obowiązujących przepisów wprowadzono rozszerzenie katalogu zarówno przedmiotowego, jak i podmiotowego. Zmiana wprowadzona w proponowanym art. 7b ust. 1 ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa dzieci wobec których podejmowane są działania wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej poprzez obowiązek weryfikacji w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym jak i w bazie danych Rejestru osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w tym rejestrze, dotyczący rodzin wspierających, rodzin opiekuńczych, kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej i zawodowej, rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, kandydatów do prowadzenia rodzinnego domu dziecka, osób prowadzących rodzinny dom dziecka, rodzin pomocowych, kandydatów do przysposobienia dziecka, osób podejmujących się wspierania działań wychowawczych, o których mowa w art. 96, kierowników, dyrektorów, osób zatrudnionych, osób świadczących usługi lub wolontariuszy w jednostkach organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka, opiekunów usamodzielnienia, i przedstawicieli organizacji lub ośrodków adopcyjnych licencjonowanych przez rządy państw stron Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzonej w Hadze dnia 29 maja 1993 r. (dalej Konwencja haska). Oznacza to, że w ww. katalog osób rozszerzono o rodziny opiekuńcze, opiekunów usamodzielnienia i przedstawicieli organizacji lub ośrodków adopcyjnych licencjonowanych przez rządy państw stron Konwencji haskiej. W tym samym art. 7b ust. 1 nowelizowanej ustawy wprowadza wyłączenia dotyczące osób, które były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe, wobec których orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi lub zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu oraz wobec których orzeczono prawomocnie środki wychowawcze,

lecnicze lub poprawcze na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. z 2024 r. poz. 978 i 1228 oraz z 2025 r. poz. 1872) w wyniku popełnienia przez nie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

W proponowanym brzmieniu art. 7b w ust. 1a wobec kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej spokrewnionej albo rodzin zastępczych spokrewnionych, do czynników wyłączających zalicza się figurowanie w ww. rejestrach, skazanie prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo wprowadzono z ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r. poz. 383) przeciwko: życiu i zdrowiu, wolności, z wyjątkiem przestępstwa określonego w art. 192 i 193, wolności seksualnej i obyczajności, rodzinie i opiece, z wyjątkiem przestępstwa określonego w art. 209, czci i nietykalności cielesnej, z wyjątkiem przestępstwa określonego w art. 212-216, a także przestępstwo określone w rozdziale 7 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2023 r. poz. 1939) jak i orzeczenie zakazu prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi lub zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu oraz orzeczenie wobec tych osób prawomocnych środków wychowawczych, lecznicze lub poprawcze na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich w wyniku popełnienia przez nie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

Obowiązek weryfikacji, wykazany w proponowanym brzmieniu art. 7b ust. 1b obejmuje także osoby wspólnie zamieszkujące z rodziną wspierającą, jeżeli osoby te mają kontakt z dziećmi objętymi wsparciem rodziny wspierającej, kandydatem do pełnienia funkcji rodziny zastępczej spokrewnionej, niezawodowej lub zawodowej, rodziną zastępczą spokrewnioną, niezawodową lub zawodową, kandydatem do prowadzenia rodzinnego domu dziecka, osobą prowadzącą rodzinny dom dziecka, rodziną opiekuńczą, rodziną pomocową, jeżeli osoby te mają kontakt z dziećmi objętymi opieką rodziny pomocowej, osobą prowadzącą placówkę opiekuńczo-wychowawczą typu rodzinnego, kandydatem do przysposobienia dziecka.

Dotychczas wobec kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej spokrewnionej, jak i wobec rodziny zastępczej spokrewnionej był wskazany jedynie wymóg niefigurowania w bazie danych Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym. Nowelizacja, w proponowanym brzmieniu art. 7b ust. 1a, nakłada obowiązek szerszej

weryfikacji kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej spokrewnionej, osób już pełniących funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej, a w art. 7b. ust. 1b osób wspólnie zamieszkujących tak z kandydatami jak i z osobami pełniącymi wyszczególnione wyżej funkcje. Osoby skazane za przestępstwa określone w ust. 1 bądź 1a (odpowiednio) nie powinny ani opiekować się dziećmi powierzonymi do pieczy zastępczej, ani zamieszkiwać z tymi dziećmi. Jest to wymóg kluczowy dla zapewnienia dzieciom bezpiecznego środowiska wychowawczego. Wprowadza się także zapis, że w zakresie nieuregulowanym niniejszą ustawą, przepisy ustawy z dnia 16 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczości na tle seksualnym i ochronie małoletnich, stosuje się odpowiednio (art. 7b. ust. 5). Brak powyższych regulacji w przepisach obowiązujących skutkował wątpliwościami po stronie organizujących wsparcie rodziny, pieczę zastępczą oraz adopcję, co do zakresu stosowania przepisów ustawy z dnia 13 maja 2016 o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto w celu usprawnienia funkcjonowania placówek wsparcia dziennego wskazano, że do weryfikacji wymagań dotyczących wolontariuszy w placówkach wsparcia dziennego będzie zobowiązany kierownik placówki wsparcia dziennego, a nie jak dotychczas wójt lub upoważniony przez niego kierownik jednostki organizacyjnej gminy. W nowelizacji określono również częstotliwość weryfikacji osób mających kontakt z dziećmi w ramach realizacji zadań z niniejszej ustawy. Brak tej regulacji skutkował dowolnością interpretacji, prowadząc w skrajnych przypadkach do nadmiernych obciążeń po stronie organów i instytucji samorządowych, weryfikujących poszczególne osoby np. podczas każdego zawierania umowy, z tą samą osobą, nawet gdy była zawierana w krótkich odstępach czasowych. Z drugiej strony brak określenia częstotliwości skutkował ryzykiem jednorazowego sprawdzenia, co niosło za sobą ryzyko dla dzieci, wynikające z braku obowiązku kolejnych weryfikacji osób pełniących swoje role w systemie wiele lat. Zgodnie z nowelizacją kolejną weryfikację przeprowadza się w okresie do 24 miesięcy od poprzedniej. W przypadku osób posiadających inne obywatelstwo niż polskie, w zakresie potwierdzenia spełniania warunków, o których mowa w proponowanym brzmieniu art. 7b ust. 1-1c, konieczne będzie przedłożenie informacji w zakresie o którym mowa w ust. 4 pkt. 1-2 oraz informację o niekaralności za odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione lub zakazy określone w przepisach prawa obcego, uzyskaną z właściwego rejestru karnego państwa, którego jest obywatelem.. Przepisy przejściowe zakładają w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy potwierdzenie sprawdzenia warunków, o których mowa w proponowanym brzmieniu

art. 7b ust. 1 – 1b, w odniesieniu do osób, które nie podlegały weryfikacji w okresie 24 miesięcy od dnia obowiązywania wprowadzanych zmian.

Obecnie ochrona przewidziana dla funkcjonariuszy publicznych na podstawie art. 115 § 13 Kodeksu karnego, przysługuje pracownikom samorządowym – którzy są funkcjonariuszami publicznymi. Z kolei asystentom rodziny przysługuje ochrona aktualnie przewidziana dla funkcjonariuszy publicznych na podstawie art. 16 ust. 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Biorąc pod uwagę doświadczenia pracowników systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej i uwzględniając ich postulaty, nowelizacja wprowadza ochronę przewidzianą dla funkcjonariuszy publicznych na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2025 r. poz. 383) w stosunku do osób prowadzących rodzinne domy dziecka, rodziny zastępcze zawodowe i niezawodowe, rodziny pomocowe a także osób pracujących dziećmi w placówkach wsparcia dziennego, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej i pracowników organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, podczas i w związku z wykonywaniem czynności w ramach swoich obowiązków. Katalog osób korzystających z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych w proponowanym brzmieniu art. 7c obejmie także asystentów rodziny (przy jednoczesnym uchyleniu dotychczasowego brzmienia art. 16 ust. 3). Proponowana do objęcia ochroną grupa wykonuje zadania publiczne związane z ochroną i opieką nad dziećmi. Są to dzieci pochodzące zarówno z rodzin przeżywających kryzysy, jak i środowisk dysfunkcyjnych. Rozwiązanie to jest niezbędne w związku z rosnącą falą agresji w stosunku do tych osób ze strony rodzin biologicznych dzieci. Osoby te są częstokroć znieważane, stosowane są wobec nich groźby karalne, a także spotykają się w skrajnych przypadkach z naruszeniem nietykalności. Zgodnie z informacjami docierającymi do resortu rodziny w wielu sytuacjach, rodzice dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, nie godząc się z orzeczeniem sądu opiekuńczego, odwiedzają dzieci przebywające w pieczy zastępczej, w stanie nietrzeźwości, dopuszczając się zachowań agresywnych wobec rodziców zastępczych lub wychowawców w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, upowszechniając w mediach społecznościowych wizerunek rodziców zastępczych lub wychowawców pieczy instytucjonalnej, wraz z podawaniem nieprawdziwych informacji o powodach odebrania im dziecka. Jednocześnie w mediach społecznościowych wskazują często na rodziców zastępczych jako na osoby dorabiające się na ich krzywdzie. Lżą ich i ośmieszają. Dodatkowo zdarzają się sytuacje, w których rodzice dzieci umieszczonych w

pieczy zastępczej uporczywie naruszają mir domowy rodzin zastępczych, wielokrotnie telefonują w porze nocnej do rodzin zastępczych, udostępniają informację o ich miejscu zamieszkania wraz ze zdjęciami lokalu, w którym jest prowadzona piecza zastępcza, nachodzą, wielokrotnie dzwonią do drzwi, podejmują działania mające znamiona stalkingu. Proponowane rozwiązanie nie przyznaje wskazanej w nowelizacji grupie zawodów statusu funkcjonariusza publicznego, jednak obejmuje ich ochroną analogiczną do funkcjonariuszy publicznych. Obok przewidzianego w nowelizacji poszerzonego zakresu pomocy prawnej oraz obowiązku organizowania przez powiat, na wniosek rodziny zastępczej bądź prowadzących rodzinny dom dziecka kontaktów rodziny biologicznej z dziećmi znajdującymi się w pieczy zastępczej, jest to rozwiązanie, które podnosi bezpieczeństwo osób pracujących z dziećmi oraz ogranicza ryzyka związane z pracą z rodziną przeżywającą długotrwałe kryzysy (proponowane brzmienie art. 7c).

WSPIERANIE RODZINY

Niewystarczająca skuteczność wspierania rodziny jest obecnie istotnym mankamentem, wpływającym na sytuację w pieczy zastępczej. Część gmin nie przykładą wystarczającej wagi do działań profilaktycznych i wspierania rodzin znajdujących się w kryzysie.

Projekt wzmacnia instytucję asystentury rodzinnej. W 2024 r. zatrudnionych było ogółem 3 862 asystentów rodziny, tj. o 3% więcej niż w 2023 r. (3 748 asystentów). Ten bardzo nieduży wzrost liczby asystentów oraz wciąż docierające do resortu rodziny informacje o bardzo dużej fluktuacji kadr oznacza konieczność natychmiastowego wzmocnienia tej części systemu. Praca asystentów rodziny jest pracą wieloaspektową i wymaga interdyscyplinarnych umiejętności, w tym organizacyjnych, psychologicznych czy mentorskich. Praca z rodziną jest kluczowym elementem profilaktyki – pomocy rodzinom w kryzysie, dzięki czemu w części przypadków ogranicza napływ dzieci do pieczy zastępczej. Od jej efektywności w wielu przypadkach zależy bowiem możliwość pozostania dziecka w bezpiecznej rodzinie biologicznej (zmniejszenie napływów dzieci do pieczy zastępczej), lub jego bezpiecznego powrotu do takiej rodziny (zwiększenie odpływów dzieci z pieczy zastępczej). Praca asystenta z rodziną, będąca elementem wspierania rodziny, prowadzona jest co do zasady za zgodą tej rodziny i z jej aktywnym udziałem oraz z uwzględnieniem zasobów własnych oraz źródeł wsparcia zewnętrznego (art. 8 ustawy o wspieraniu rodziny i

systemie pieczy zastępczej). Do współpracy z asystentem rodziny, rodzina może zostać także zobowiązana przez sąd (art. 109 § 2 pkt. 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego), wówczas przydzielenie asystenta ma charakter ograniczający władzę rodzicielską. Zgodnie z danymi statystycznymi w 2024 r. 12 265 rodzin zobowiązanych zostało przez sąd do współpracy z asystentami. W stosunku do roku 2023 jest to wzrost aż o 10 %.

W związku z doprecyzowaniem w art. 190 możliwości zlecenia przez gminę realizacji zadania polegającego na organizowaniu pracy z rodziną w całości lub w części jednemu lub kilku podmiotom, jako konsekwencję takiego rozwiązania, w projektowanym art. 11 ust. 3-11, doprecyzowano także samą procedurę przydzielania asystenta rodziny uwzględniając tym samym możliwe konfiguracje związane z różnymi podmiotami prowadzącymi pracę z rodziną. Nowelizacja zakłada, że asystent rodziny będzie każdorazowo przydzielany rodzinie, z której dziecko zostało po raz pierwszy umieszczone w pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 11 ust. 6). W takim przypadku przydzielenie asystenta nie będzie musiało być poprzedzone przeprowadzeniem wywiadu środowiskowego, czy też wnioskiem pracownika socjalnego. Zadaniem asystenta w takim przypadku będzie przede wszystkim podjęcie pracy z rodziną celem podniesienia przez nią kompetencji opiekuńczo-wychowawczych tak, aby umożliwić wychowywanie się kolejnych dzieci w rodzinie, o ile sąd zarządził umieszczenie w pieczy zastępczej jedynie części rodzeństwa. Jednocześnie projekt nakłada na starostę obowiązek poinformowania gminy miejsca zamieszkania rodziców dziecka o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej właśnie w celu podjęcia przez tą gminę pracy z rodziną. Należy także wskazać, że informacje przekazane z kolei przez asystentów sądom mogą mieć istotne znaczenia przy analizowaniu przez nie skuteczności dotychczasowych zarządzeń wobec dziecka i podejmowaniu ewentualnych działań w kierunku np. pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej albo też podjęcia decyzji o możliwości bezpiecznego powrotu dziecka do rodziny. Projekt zakłada także, że w przypadku rodziny, z której rodzeństwo dziecka zostało umieszczone w pieczy zastępczej lub dziecko zostało po raz kolejny umieszczone w pieczy zastępczej, kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną albo kierownik podmiotu, któremu gmina zleciła realizację pracy z rodziną na podstawie art. 190 może przydzielić tej rodzinie asystenta rodziny. Zmiana ta ma celu zapewnienie racjonalności i optymalnego wykorzystywania potencjału asystentów rodziny w poszczególnych gminach poprzez ocenę zasadności kierowania ich do rodzin. Ta racjonalność dotyczy także sytuacji, kiedy asystent rodziny jest przydzielany przez sąd. Dodawany ust. 9 w art. 11 ustawy zmienianej wskazuje, że jeśli rodzic nie wywiązuje się z obowiązku współpracy z asystentem

poprzez brak lub odmowę współpracy, kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną albo kierownik podmiotu, któremu gmina zleciła realizację pracy z rodziną na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy- zawiadamia o tym fakcie sąd. Takie rozwiązanie będzie umożliwiało uzyskanie przez sąd w szybki sposób informacji o nieskuteczności zastosowanego środka i da tym samym sądowi możliwość jego zamiany na inny, zaś asystent będzie mógł trafić do innej rodziny, gdzie jego praca może przynieść pożądane efekty. Brak woli współpracy rodziny z asystentem jest też dla sądu przesłanką do zmiany zarządzeń opiekuńczych dotyczących dziecka. Projekt doprecyzowuje także, że przy formule przydzielenia asystenta rodziny przez sąd, zgoda rodziny na takie wsparcie nie jest potrzebna, co w obecnym stanie prawnym budziło wątpliwości po stronie realizujących asystenturę rodzin podmiotów. Ponadto wprowadzono możliwość przydzielenia asystenta rodziny na wniosek rodziny wychowującej dzieci wymagającej wsparcia (proponowane brzmienie art. 11 ust. 10). Wówczas w celu przydzielenia asystenta wywiad środowiskowy nie będzie obligatoryjny. W przypadku złożenia takiego wniosku kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną albo kierownik podmiotu, któremu gmina zleciła realizację pracy z rodziną na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy, będzie mógł podjąć wobec tej rodziny czynności zmierzające do objęcia jej opieką asystenta rodziny lub podjąć decyzję o innej formie prowadzenia z nią pracy np. wskazać na zasadność udzielenia jej wsparcia poprzez przeprowadzenie konsultacji, poradnictwa specjalistycznego, terapii, mediacji czy też zapewnienia różnego rodzaju usług, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych.

W ramach nowelizacji, w proponowanym brzmieniu art. 11 ust. 12 doprecyzowano, że asystent rodziny co do zasady nie pracuje z rodzinami zastępczymi. Wspieranie ich jest rolą organizatora i koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Biorąc jednak pod uwagę specyfikę rodzin zastępczych spokrewnionych i problemy z którymi się borykają w związku z przejęciem opieki nad dziećmi będącymi ich wnukami lub rodzeństwem, projekt nowelizacji przewidział możliwość wsparcia rodziny zastępczej spokrewnionej przyznaniem jej asystenta rodziny, w uzasadnionych wypadkach (proponowane brzmienie art. 11 ust. 13). Takie działanie może pełnić funkcję subsydiarną w stosunku do pracy koordynatora lub organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, pomagając rodzinom zastępczym spokrewnionym w prawidłowej realizacji zadań związanych z opieką i wychowaniem powierzonych im dzieci.

Projekt, w proponowanym brzmieniu art. 11a, umożliwia zatrudnienie przez powiat asystenta rodziny pracującego z rodzinami, w stosunku do których orzeczono zabezpieczenie

dziecka w pieczy zastępczej. Rozwiązanie to jest wynikiem pozytywnych doświadczeń z prowadzonych w tym zakresie pilotaży. Dotyczy ono sytuacji, w których praca asystenta przydzielonego przez gminę nie przyniosła spodziewanych rezultatów i dzieci zostały decyzją sądu zabezpieczone w pieczy zastępczej. Dla takiej rodziny, w niektórych sytuacjach, zasadne może być wprowadzenie nowego asystenta, który podejmie działania na rzecz reintegracji. Wspecjalizowani w tym zakresie asystenci mogą być zatrudniani przez powiat. Ponadto powiat, jako jednostka odpowiadająca za zapewnienie miejsc w pieczy zastępczej, jest zainteresowany powrotem dzieci do rodzin biologicznych, a co za tym idzie, umożliwienie mu podjęcia dodatkowych działań w tym zakresie jest zasadne. Jest to zadanie fakultatywne powiatu. Przyznanie rodzinie asystenta odbywać się będzie w uzgodnieniu pomiędzy gminą a powiatem, w taki sposób by działania prowadzone przez poszczególne jednostki nie kolidowały ze sobą oraz by racjonalnie dysponować posiadanymi zasobami.

Projekt włącza psychoprofilaktykę do katalogu kierunków studiów wyższych, których ukończenie daje możliwość wykonywania zadań asystenta rodziny (proponowane brzmienie art. 12 ust. 1 pkt. 1 lit a). Psychoprofilaktyka jest stosunkowo nowym kierunkiem studiów, który przygotowuje specjalistów do szeroko pojętego wspierania osób w problemach emocjonalnych, szkolnych, rodzinnych i społecznych. Z uwagi na swoją interdyscyplinarność jest to profil absolwenta, który bardzo dobrze wpisuje się w ideę asystentury rodzinnej. Podobne rozszerzenie zastosowano także w przypadku wychowawców w placówkach wsparcia dziennego (proponowane brzmienie art. 26 ust. 1 pkt 1 lit a tiret pierwsze), oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 78 ust. 1 pkt 1 lit a). Takie rozwiązanie rozszerzy krąg osób, z których będzie można pozyskać wysokiej klasy specjalistów do tych wymagających zawodów.

Projekt w proponowanym brzmieniu art. 15-15a wprowadza także zmiany w zakresie zadań asystenta rodziny. Podejmowane przez niego działania mają mieć charakter przede wszystkim wspierający i zaradczy, a ich celem ma być ochrona dobra dziecka i rodziny w szerokim ujęciu tych sformułowań. W związku z powyższym z jego zadań wykreślono bezpośrednie udzielanie pomocy rodzinom, np.: w rozwiązywaniu problemów socjalnych, udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych, problemów wychowawczych z dziećmi, w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej, załatwianiu spraw urzędowych, a także podejmowanie działań interwencyjnych oraz prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci.

Dodano natomiast zadanie polegające na pedagogizacji rodziców, dotyczącej prawidłowego wychowania i opieki nad dziećmi oraz - co bardzo istotne - koordynację specjalistycznego poradnictwa, w tym pedagogicznego, psychologicznego oraz prawnego. W wielu sytuacjach rodzina jest wspierana przez różne podmioty (np. pracownik socjalny, kurator, asystent rodziny) i brakuje osoby, która koordynowałaby wszystkie formy wsparcia, aby były one jak najbardziej efektywne. Wskazano zatem, że w związku z wspierającym charakterem pracy asystenta rodziny, oraz faktem, że jest on najbliższą takiej rodziny, i w wielu sytuacjach najlepiej zna jej potrzeby, zasoby czy trudności, to do jego zadań będzie należało koordynowanie pracy z rodziną (proponowane brzmienie art. 15 ust.1 pkt 19). Będzie mógł on zwoływać i prowadzić zespoły składające się ze specjalistów związanych z podmiotami pracującymi z taką rodziną lub z dzieckiem. Zespoły te będą określały działania i ustalały wspólne cele pracy oraz zasady monitorowania efektów. Dzięki temu rozwiązaniu współpraca z rodziną będzie bardziej spójna i ukierunkowana na jej realne wsparcie. Dodatkowo doprecyzowano, że zadanie asystenta rodziny polegające na udzielaniu pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej ma polegać m.in. na poradnictwie i treningu w zakresie prawidłowego prowadzenia przez nich gospodarstwa domowego i załatwiania spraw urzędowych, zaś udzielanie wsparcia dzieciom, ma się w szczególności odbywać poprzez prowadzenie działań wspomagających rozwój, reedukacyjnych i wychowawczo-motywujących.

Projekt wprowadza zmiany w art. 15 nowelizowanej ustawy w zakresie planu pracy z rodziną. Plan ten powinien być opracowany i realizowany nie tylko - tak jak dotychczas - we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym, ewentualnie koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, ale w szerszym gronie osób reprezentujących podmioty pracujące z rodziną. Nowelizacja zakłada, że opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną będzie się odbywała we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji odpowiednio z:

- ☐ pracownikiem socjalnym, o którym mowa w art. 11 ust. 1 ustawy nowelizowanej,
- ☐ kierownikiem placówki wsparcia dziennego,
- ☐ koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej,
- ☐ rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka sprawującymi pieczę zastępczą nad dzieckiem,

- 2) wychowawcą kierującym procesem opiekuńczo-wychowawczym w placówce opiekuńczo-wychowawczej oraz z dyrektorem placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W projekcie, w proponowanym brzmieniu art. 15 ust 3, określono również minimalny zakres przedmiotowy planu pracy z rodziną, który ma zawierać ocenę sytuacji rodziny i dziecka, określenie zakresu zmian prowadzących do osiągnięcia stabilizacji przez rodzinę, w tym zapobieżenia konieczności zabezpieczenia dziecka w pieczy zastępczej lub umożliwienia jego powrotu do rodziny biologicznej, określenie działań koniecznych do uzyskania zaplanowanych zmian, analizę ryzyka planowanych i realizowanych działań oraz sposobów jego minimalizacji a także aktualizację. Zgodnie z projektem nowelizacji do zadań asystenta będzie należała aktualizacja planu pracy z rodziną w przypadku zmian w sytuacji rodziny mających wpływ na informacje w nim zawarte oraz koordynacja tego planu z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej. Wskazano także, że plan pracy, w tym jego aktualizacja, będzie tworzony w dwóch egzemplarzach, z którego jeden będzie otrzymywała rodzina, co jest istotnym wskazaniem w kontekście jej podmiotowości i świadomego, pełnego uczestnictwa w procesie, mającym na celu wyjście z kryzysu (proponowane brzmienie art. 15 ust. 7). Plan pracy z rodziną skoordynowany będzie z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 15 ust. 4). Wskazano także, że dokonywanie oceny realizacji planu pracy z rodziną, które powinno odbywać się nie rzadziej niż co pół roku (proponowane brzmienie art. 15 ust. 5), powinno być dokonywane we współpracy z osobami, które uczestniczą w jego opracowywaniu i konsultowaniu. W dalszym ciągu zakłada się, że ocena taka będzie przekazywana podmiotowi zatrudniającemu asystenta rodziny tj. kierownikowi jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, placówce wsparcia dziennego lub kierownikowi podmiotu, któremu gmina na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy zleciła organizację pracy z rodziną. W przypadku zaś umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej lub przydzielenia asystenta rodziny przez sąd ocena sytuacji rodziny będzie przekazywana odpowiednio do właściwego sądu oraz do organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub dyrektora placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, tak aby zapewnić maksymalny przepływ informacji pomiędzy podmiotami, które zajmują się taką rodziną i dziećmi. Sąd zaś niezwłocznie po otrzymaniu oceny zobowiązany będzie do dokonania analizy sytuacji rodzinnej dziecka pod kątem ewentualnej zmiany wydanych zarządzeń.

Przepływowi informacji oraz polepszeniu koordynacji wsparcia ma służyć także wyartykułowanie w zadaniach asystenta rodziny wprost konieczności współpracy w szczególności z rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka bądź pracownikiem placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej sprawującymi pieczę zastępczą nad dzieckiem (jeżeli zostało umieszczone w pieczy zastępczej) i ewentualnie z kuratorem, jeżeli został tylko on przydzielony (proponowane brzmienie art. 15 ust. 1 pkt 17).

Projekt w istotny sposób rozszerza uprawnienia pracownicze asystentów rodziny, zbliżając ich uprawnienia do tych przysługujących pracownikom socjalnym. Był to wielokrotnie zgłaszany przez środowisko postulat wskazujący, że rozróżnienie w ich sytuacji faktycznej jest nieuzasadnione z uwagi na zbliżoną w bardzo istotnym zakresie specyfikę pracy. W tym zakresie, projekt wprowadza dla asystentów rodziny dodatek do wynagrodzenia z tytułu wykonywania czynności zawodowych poza miejscem pracy. Dodatek w wysokości 400 zł będzie przysługiwał asystentowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze czasu pracy. W przypadku zaś zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy dodatek przysługiwać będzie w wysokości proporcjonalnej do wymiaru czasu pracy. Dodatkowo, w celu nie pogorszenia sytuacji finansowej asystentów rodziny wskazano, że dodatek ten nie będzie uwzględniany przy obliczaniu wysokości wynagrodzenia pracownika zgodnie z art. 6 ust. 4 ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (proponowane brzmienie art. 16 ust. 4). W przypadku braku możliwości zapewnienia dojazdu środkami transportu pozostającymi w dyspozycji pracodawcy, asystentowi rodziny będzie przysługiwał zwrot kosztów przejazdów z miejsca pracy do miejsc wykonywania przez niego czynności zawodowych (proponowane brzmienie art. 16 ust. 7-8). Projekt wprowadza także dodatkowy urlop wypoczynkowy dla asystentów rodziny, jeżeli przepracowali oni co najmniej 3 lata. Zakłada się, że urlop ten, w wymiarze 10 dni, będzie przysługiwał raz na 2 lata (proponowane brzmienie art. 16 ust. 9). Dodatkowo zakłada się, że asystentowi rodziny będzie przysługiwała pomoc psychologiczna w przypadku wystąpienia sytuacji bezpośrednio zagrażających jego życiu lub zdrowiu w związku z wykonywanymi przez niego czynnościami służbowymi (proponowane brzmienie art. 16 ust. 10-11) oraz będzie mu przysługiwał także zwrot kosztów szkoleń z zakresu pracy z rodziną, realizowanych za zgodą pracodawcy, w kwocie nie mniejszej niż 50% kosztów szkolenia (proponowane brzmienie art. 16 ust. 12). Rozwiązania te mają na celu przede wszystkim zapobieganie częstym przypadkom wypalenia zawodowego asystentów rodziny, a tym samym powinny przełożyć się na wzrost jakości świadczonych przez nich usług. Analogiczne rozwiązania zastosowano także w zakresie

zatrudniania koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, jako zawodu zaliczanego także kategorii zawodów wspierających (proponowane brzmienie art. 77 ust. 7-16). Przyznane dodatkowe uprawnienia są tożsame z tymi, które ustawa o pomocy społecznej przyznaje pracownikom socjalnym. Zrównanie ich w uprawnieniach zmniejszy negatywne zjawisko odpływów osób wykonujących zawód asystenta rodziny czy koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej do innych zawodów w ramach tego samego systemu lub w ramach systemów pokrewnych.

Istotną zmianą jest wprowadzenie obligatoryjności zatrudniania asystenta rodziny w każdej gminie (proponowane brzmienie art. 17 ust. 1a). Brak tego obowiązku skutkuje sytuacją, w której w 189 gminach nie zatrudniono żadnego asystenta rodziny, co oznacza, że w około 8% gmin rodziny były pozbawione możliwości uzyskania dedykowanego im wsparcia. Zatrudnienie i stała praca asystenta rodziny w każdej gminie jest istotnym elementem działań profilaktycznych, które przekładać się będą na możliwość bezpiecznego wychowania dzieci w rodzinach biologicznych i ograniczenie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej. Projekt zakłada możliwość zatrudniania asystentów rodziny wyłącznie w ramach stosunku pracy w systemie zadaniowego czasu pracy (proponowane brzmienie art. 17 ust. 2), a nie jak dotychczas także na podstawie umowy o świadczenie usług, co w wielu sytuacjach było narzucane ze strony podmiotów ich zatrudniających i wpływało negatywnie na zaangażowanie pracowników i stabilność systemowej pracy z rodzinami. W 2025 r. zatrudnianie asystentów rodziny w oparciu o umowy o świadczenie usług dotyczyło około 500 gmin.

Prowadzeniu pracy z rodziną i budowaniu wzajemnego zaufania ma służyć także wyartykułowany wprost w proponowanym brzmieniu art. 17 ust. 4, zakaz wyznaczania asystenta rodziny do bezpośredniego udziału w czynnościach związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, o którym mowa w art. 598⁶ Kodeksu postępowania cywilnego.

Rozwojowi zawodowemu asystentów rodziny ma służyć określenie w projekcie w proponowanym brzmieniu art. 17a stopni ich awansu zawodowego i zasad jego wdrażania. Przewidziano następujące stopnie: młodszy asystent rodziny, asystent rodziny, starszy asystent rodziny, specjalista asystent rodziny, starszy specjalista asystent rodziny oraz główny specjalista asystent rodziny. Wyższy stopień awansu zawodowego będzie można nadać po spełnieniu warunku odpowiedniego minimalnego stażu pracy w zawodzie asystenta rodziny,

które przewiduje się, że będzie wynosił dla: asystenta rodziny - roczny staż pracy; starszego asystenta rodziny - 2-letni staż pracy; specjalisty asystenta rodziny - 3-letni staż pracy; starszego specjalisty asystenta rodziny - 4-letni staż pracy; głównego specjalisty asystenta rodziny - 6-letni staż pracy. Dodatkowo projekt przewiduje, że asystent rodziny raz na 2 lata będzie podlegał ocenie okresowej, która będzie dokonywana przez jego bezpośredniego przełożonego. Ocenie będzie podlegało wywiązywanie się przez asystenta z obowiązków wynikających z zadań na zajmowanym stanowisku, w szczególności w zakresie podejmowanych inicjatyw, innowacyjności, kreatywności, współpracy z innymi podmiotami jak i skuteczności przeciwdziałania konieczności umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej lub działań umożliwiających powrót dziecka do rodziny biologicznej. Przewiduje się, że ocena okresowa będzie sporządzana na piśmie i będzie zawierać uzasadnienie. Będzie ona mogła być pozytywna powyżej oczekiwań, pozytywna lub negatywna. Ponadto art. 17a przewiduje ścieżkę odwoławczą od oceny okresowej. Asystent rodziny będzie bowiem mógł wnieść na piśmie zastrzeżenia co do uzyskanej oceny okresowej, w terminie 14 dni od dnia otrzymania tej oceny. Szczegółowe zasady i kryteria oceny okresowej będzie ustalił kierownik podmiotu zatrudniającego asystenta rodziny, po konsultacji z przedstawicielem pracowników lub organizacją związkową. Projekt zakłada, że asystentowi, który otrzymał dwie następujące po sobie oceny okresowe powyżej oczekiwań i jednocześnie będzie spełniał warunki dotyczące stażu pracy, o których mowa powyżej, będzie obligatoryjnie nadawany wyższy stopień awansu zawodowego. Z kolei asystentowi, który będzie spełniał wymogi stażu pracy, o których mowa powyżej, oraz będzie wyróżniał się wysokim zaangażowaniem, inicjatywą lub nowatorskim podejściem przy wykonywaniu obowiązków służbowych z zakresu pracy z rodziną, wyższy stopień awansu będzie mógł być nadany z pominięciem trybu oceny okresowej. W przypadku awansu na wyższy stopień zawodowy asystentowi rodziny obligatoryjnie będzie przysługiwało podwyższenie wynagrodzenia zasadniczego. Analogicznie ustala się stopnie rozwoju zawodowego koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 79a).

Ułatwieniu wykonywania zadań przez asystenta rodziny ma służyć wprowadzana projektem legitymacja służbowa, wydawana odpowiednio przez wójta lub starostę, którą asystent będzie się posługiwał przy wykonywaniu czynności służbowych. Jej wzór zostanie określony w rozporządzeniu wydanym przez ministra właściwego do spraw rodziny (proponowane brzmienie art. 17b). Analogicznie legitymacja służbowa będzie wydawana koordynatorom rodzinnej pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 79b).

Kolejnym narzędziem pomocy w opiece i wychowaniu dziecka są tzw. rodziny wspierające. Są to rodziny z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi, rodzina, przyjaciele, którzy pomagają rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, w prowadzeniu gospodarstwa domowego, czy też w kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Ich dotychczasowa rola w systemie, mimo dużego potencjału, jest znikoma. W 2024 r. funkcjonowało w całym kraju jedynie 68 takich rodzin. Stąd też w projekcie przewiduje się zmiany, które mają na celu upowszechnienie tej formy wsparcia (proponowane brzmienie art. 30-31). Po wejściu w życie proponowanych zmian rodziny wspierające będzie mogła organizować gmina lub też podmiot, któremu gmina zleci realizację tego zadania na podstawie art. 190. Rodzinę wspierającą będzie mógł, nie jak dotychczas, ustanawiać wójt, ale kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pomoc w opiece i wychowaniu dziecka lub kierownik podmiotu, któremu gmina na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy zleciła organizację pomocy w opiece i wychowaniu dziecka, po wydaniu albo uzyskaniu pozytywnej opinii dla tej rodziny na podstawie rodzinnego wywiadu środowiskowego przeprowadzanego na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej. Podmiot ten też będzie zawierał z nią umowę, która będzie w szczególności określała:

- ☐ zakres działań rodziny wspierającej wykonywanych na rzecz rodziny wspieranej;
- ☐ zasady zwrotu kosztów związanych z udzielaniem pomocy, o której mowa w proponowanym brzmieniu art. 29 ust. 2 ustawy;
- ☐ czas, na jaki umowa została zawarta;
- ☐ warunki i sposób zmiany oraz rozwiązania umowy.

Dodatkowo w umowie, fakultatywnie będzie można określić kwestie dotyczące ewentualnego wynagrodzenia dla rodziny wspierającej, co otwiera drogę do zawodowej realizacji tej formy wsparcia. Dobrze funkcjonująca rodzina wspierająca, wspierając rodzinę przeżywającą trudności opiekuńczo-wychowawcze będzie dawała szansę na rozwiązywanie kryzysu, a tym samym na wychowywanie się dzieci w bezpiecznym środowisku rodzinnym ograniczając konieczność zabezpieczenia ich przez sąd opiekuńczy w pieczy zastępczej.

Istotnym narzędziem pomocy w opiece i wychowaniu dziecka są placówki wsparcia dziennego. Placówki te służą wspieraniu rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Uczestnictwo dzieci w zajęciach oferowanych przez placówkę jest nieodpłatne i dobrowolne, chyba że dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd.

Rodziny, które przeżywają trudności opiekuńczo-wychowawcze często nie potrafią zorganizować swoim dzieciom czasu wolnego, jak i wspierać ich w wyzwaniach edukacyjnych i społecznych oraz nawiązywaniu pozytywnych kontaktów rówieśniczych. W takich sytuacjach nieocenioną pomocą jest placówka wsparcia dziennego, której personel wspiera dzieci w przezwyciężaniu trudności szkolnych, oferuje atrakcyjne i pożądane społecznie formy spędzania wolnego czasu, a także angażuje rodziców i wspiera ich w budowaniu pozytywnych relacji z dziećmi. Warunki funkcjonowania placówek wsparcia dziennego określa art. 18. Zadanie prowadzenia placówki wsparcia dziennego gmina realizuje sama bądź zleca je na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy. Dla jednoznacznego odróżnienia zadań gminy od wspierających zadań innych podmiotów w nowelizacji wydzielona została odrębna jednostka redakcyjna (proponowane brzmienie art. 18 ust. 3) dotycząca fakultatywnej działalności innych podmiotów prowadzących placówki na podstawie pozwolenia wydanego przez wójta. W proponowanym brzmieniu art. 23 ust 1 poszerzony został katalog podmiotów, z którymi placówki są zobowiązane współpracować na rzecz dziecka. Obok rodziców bądź opiekunów dziecka, podmiotów leczniczych i placówek oświatowych, wprowadza się asystenta rodziny, rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka, a także organizacje pozarządowe lub podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz inne podmioty i osoby działające na rzecz dziecka i rodziny.

OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Aktualnie obowiązujące rozwiązania w zakresie opieki nad dorosłymi wychowankami pieczy zastępczej z niepełnosprawnością są dla nich niekorzystne. Osoby legitymujące się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności mogą przebywać w pieczy zastępczej do ukończenia 25 roku życia. Potem jednak, w wielu sytuacjach okazuje się, że system nie jest w stanie zagwarantować im, adekwatnych do ich potrzeb, form wsparcia w środowisku, są one zatem umieszczane są w całodobowych instytucjach zajmujących się opieką nad osobami z niepełnosprawnością. Rozwiązanie to bardzo niekorzystnie wpływa na poczucie bezpieczeństwa takich osób, które w przypadku wieloletniego pobytu w rodzinnej pieczy zastępczej, pozostają w bardzo bliskiej relacji ze swoimi dotychczasowymi opiekunami, a miejsce swojego pobytu w pieczy zastępczej traktują jako swój dom. Obecne rozwiązania prowadzą do wykorzystywania rodziców zastępczych, czy też prowadzących rodzinne domy dziecka, którzy nie chcą dopuścić do traumatyzacji

swojego podopiecznego związanej z przeniesieniem go do zupełnie obcej dla niego instytucji, często decydują się na kontynuowanie nad nim opieki z własnej inicjatywy, przejmując na siebie niejako wszystkie obowiązki jakie są z tym związane. Jednocześnie takie rozwiązanie oznacza brak kontroli władz publicznych nad sposobem sprawowania opieki nad osobą niesamodzielną. Proponowane w projekcie rozwiązania w istotny sposób poprawiają sytuację pełnoletnich osób niepełnosprawnych, które przebywały w pieczy zastępczej. Wprowadza się bowiem możliwość objęcia ich opieką nowej kategorii rodziny - rodziny opiekuńczej. Wsparciem rodziny opiekuńczej objęte mogą być osoby spełniające łącznie następujące warunki:

- ☐ przebywały w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej lub rodzinnym domu dziecka, w której będą przebywać jako w rodzinie opiekuńczej,
- ☐ ukończyły 25. rok życia,
- ☐ legitymują się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności
- ☐ są niezdolne do samodzielnej egzystencji;
- ☐ proces usamodzielnienia, o którym mowa w art. 139c, nie doprowadził do możliwości zamieszkania przez nie poza dotychczasową rodziną zastępczą.

Po osiągnięciu 25 roku życia dorosła osoba z niepełnosprawnością, o której mowa w art. 37 ust. 2 pkt. 5 obecnie obowiązującej ustawy, korzystając z lokalnego systemu wsparcia (mieszkania wspomagane, asystencja osobista) powinna móc się usamodzielnąć. Jednak w przypadku poważnych barier, scenariusz opisany powyżej, mimo, że preferowany, nie zawsze jest możliwy. Ponadto system wsparcia zapewniany lokalnie nadal cechuje się zróżnicowanym poziomem rozwoju, a oferowane rozwiązania nie zawsze są w pełni adekwatne do potrzeb konkretnej osoby. Dlatego w nowelizacji (proponowane brzmienie art. 31a-31e) przewidziano rozwiązanie, umożliwiające pozainstytucjonalną opiekę nad dorosłymi wychowankami pieczy zastępczej z niepełnosprawnością. Rodzinę opiekuńczą będą mogły tworzyć osoby pełniące uprzednio wobec tej osoby funkcję rodziny zastępczej niezawodowej, zawodowej lub rodzinnego domu dziecka i będą zobowiązane do zapewnienia zaspokajania potrzeb emocjonalnych osób objętych ich opieką ze szczególnym uwzględnieniem ich potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych. Rolą rodziny opiekuńczej będzie również dalsza praca na rzecz zwiększenia poziomu niezależności tych osób.

Nowelizacja zakłada, że z osobami pełniącymi funkcję rodziny zastępczej, w których przebywa osoba uprawniona do objęcia jej opieką rodziny opiekuńczej oraz z tą osobą wójt będzie zawierał umowę trójstronną o pełnienie funkcji rodziny opiekuńczej. W projekcie przewiduje się, że do zawarcia tej umowy właściwym będzie wójt, który w przypadku nie objęcia danej osoby opieką rodziny opiekuńczej zobowiązany byłby do wydania decyzji o skierowaniu jej do domu pomocy społecznej. Należy przy tym zaznaczyć, iż objęcie osoby opieką rodziny opiekuńczej, oprócz korzyści dla samej osoby obejmowanej taką opieką, będzie tańsze dla gminy niż umieszczenie jej w domu pomocy społecznej. Umowa będzie zawierana na wniosek odpowiednio osoby obejmowanej opieką, jej przedstawiciela ustawowego, lub sądu, oraz za zgodą osób pełniących funkcję rodziny zastępczej niezawodowej, zawodowej lub rodzinnego domu dziecka w których osoba ta przebywa. Wskazano, że będzie ona określała w szczególności:

- ☐ strony umowy;
- ☐ cel i przedmiot umowy;
- ☐ miejsce sprawowania opieki;
- ☐ wysokość wynagrodzenia;
- ☐ zasady finansowania wynagrodzenia, w tym w zakresie partycypacji i rozliczeń,
- ☐ zasady partycypacji osoby, o której mowa w proponowanym brzmieniu art. 31a ust. 1, w kosztach związanych z prowadzeniem wspólnego gospodarstwa domowego;
- ☐ liczbę osób powierzonych opiece rodzinie opiekuńczej;
- ☐ zakres niezbędnej pomocy w razie choroby osób tworzących rodzinę opiekuńczą lub wyzwań związanych z opieką nad osobami powierzonymi opiece rodziny opiekuńczej;
- ☐ uprawnienia w zakresie bieżącej kontroli;
- ☐ czas, na jaki umowa została zawarta; warunki i sposób zmiany lub rozwiązania umowy.

W zakresie nieuregulowanym ustawą do zawieranej umowy zastosowanie będą miały przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny dotyczące umowy zlecenia.

Projekt przewiduje, że rodzinie opiekuńczej będzie przysługiwało miesięczne wynagrodzenie nie niższe niż wynagrodzenie rodziny zastępczej, zaś w przypadku jednoczesnego pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej i rodziny opiekuńczej – nie niższe niż 50% tej kwoty. Ustalając wysokość wynagrodzenia gmina będzie brała pod uwagę

w szczególności kwalifikacje, szkolenia i oceny rodziny opiekuńczej, liczbę osób przebywających pod opieką, ich stan zdrowia, rozwoju oraz niepełnosprawność (proponowane brzmienie art. 31c). Osoba z niepełnosprawnością będzie partycypowała w kosztach zatrudnienia rodziny opiekuńczej (proponowane brzmienie art. 31c ust. 4). Partycypacja ta nie będzie mogła jednak przekroczyć 70% jej dochodów. Zakłada się też udział w finansowaniu zatrudnienia rodziny opiekuńczej wstępnych, gminy oraz, fakultatywnie, innych osób.

W zakresie samego funkcjonowania rodzin opiekuńczych projekt zakłada, iż kontrolę nad rodzinami opiekuńczymi, będzie sprawował wójt, który podpisał z daną rodziną umowę. W przypadku gdy rodzina opiekuńcza nie będzie wypełniała swoich funkcji lub będzie je wypełniała niewłaściwie wówczas wójt będzie mógł rozwiązać z tą rodziną umowę bez zachowania terminu wypowiedzenia. Dodatkowo przewiduje się odpowiednie zastosowanie wobec osób pełniących funkcję rodziny opiekuńczej przepisów art. 42 ust. 1 pkt 1⁷ w brzmieniu nadanym ustawą zamieniającą (wymogi niezbędne do pełnienia funkcji rodziny zastępczej), a także art. 50 (sytuacja wszczęcia postępowania karnego o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego) w nadanej ustawą zamieniającą.

W celu zapewnienia właściwej opieki małoletnim oraz niepełnosprawnym pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej projekt wprowadza pewną możliwość łączenia funkcji rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka z pełnieniem funkcji rodziny opiekuńczej (proponowane brzmienie art. 67 ust. 4). Możliwość taka z uwagi na specyfikę pełnionej funkcji wyłączona została jednak w przypadku rodziny zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego. W przypadku połączenia funkcji rodziny zastępczej z pełnieniem funkcji rodziny opiekuńczej piecza zastępcza lub opieka będzie mogła być sprawowana nad liczbą osób analogiczną do liczby określonej dla rodzin zastępczych (proponowane brzmienie art. 67 ust. 5-6). Dla rodzin zastępczych niezawodowych jest to nie więcej niż troje, a dla rodzin zastępczych zawodowych - czworo dzieci lub osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, o których mowa w art. 37 ust. 2⁴ i 6, osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą jako niepełnoletnie, o których mowa w art. 37 ust. 5 i 6, oraz osób przebywających w rodzinie opiekuńczej. W przypadku konieczności objęcia opieką rodzeństwa, za zgodą tej rodziny oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz właściwego wójta, dopuszczalne będzie przebywanie w tym samym czasie większej liczby odpowiednio

dzieci lub osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, o których mowa w art. 37 ust. 2 § 4 i 6, osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą jako niepełnoletnie, o których mowa w art. 37 ust. 5 i 6, oraz osób przebywających w rodzinie opiekuńczej. W przypadku zaś połączenia prowadzenia rodzinnego domu dziecka z pełnieniem funkcji rodziny opiekuńczej, piecza zastępcza lub opieka będzie mogła być sprawowana nad nie więcej niż 8 dzieci lub osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, o których mowa w art. 37 ust. 2 § 4 i 6, osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą jako niepełnoletnie, o których mowa w art. 37 ust. 5 i 6, oraz osób przebywających w rodzinie opiekuńczej. Także i w tym przypadku w sytuacji konieczności objęcia opieką rodzeństwa, za zgodą prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz właściwego wójta, dopuszczalne będzie przebywanie w tym samym czasie większej liczby odpowiednio dzieci lub osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, o których mowa w art. 37 ust. 2 § 4 i 6, osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą jako niepełnoletnie, o których mowa w art. 37 ust. 5 i 6, oraz osób przebywających w rodzinie opiekuńczej.

PIECZA ZASTĘPCZA

Zgodnie z art. 20 Konwencji o prawach dziecka, dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, ma prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa. Zapewnienie zatem odpowiedniej jakości pieczy zastępczej nad dzieckiem jest obowiązkiem państwa. Dane statystyczne, których źródłem jest Centralny Rejestr Pieczy Zastępczej wskazują, że obecnie w pieczy zastępczej przebywa 78 tysięcy dzieci. Z roku na rok ich liczba wzrasta. Udział rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnym wolumenie liczby umieszczonych w pieczy dzieci wynosi 77% i nie zmienił się od 2019 roku.

Zgodnie z dzisiejszym brzmieniem art. 32 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej pieczę zastępczą organizuje powiat. W świetle art. 180 pkt 2 ww. ustawy, zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych należy do jego zadań własnych. Przez pojęcie „organizuje” należy rozumieć w szczególności tworzenie odpowiedniej struktury i zapewnienia wsparcia dla funkcjonowania pieczy zastępczej. Powiat, w sytuacji gdy dziecko jest pozbawione opieki rodzicielskiej, musi podjąć stosowne działania w celu zapewnienia mu pieczy zastępczej zgodnie z przepisami ustawy o wspieraniu rodziny i

systemie pieczy zastępczej. Mimo tego, że umieszczenie albo dalszy pobyt dzieci w pieczy zastępczej uzależnione są od decyzji sądu, to należy mieć świadomość, że odpowiedzialność za zapewnienie takiej organizacji pieczy zastępczej, aby była ona zgodna z przepisami ustawy, a tym samym dawała możliwość realizacji postanowień sądu, zgodnie z dobrem dziecka, ciąży na powiecie. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest ostatecznością. Kodeks rodzinny i opiekuńczy stanowi wprost, że umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej może nastąpić jedynie wówczas, gdy uprzednio stosowane inne środki, nie doprowadziły do usunięcia stanu zagrożenia dobra dziecka, chyba że konieczność niezwłocznego zapewnienia dziecku pieczy zastępczej wynika z poważnego zagrożenia dobra dziecka, w szczególności zagrożenia jego życia lub zdrowia. Dodatkowo w regulacjach kodeksowych wskazano wprost, że umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa nie jest dopuszczalne. Jeśli zatem sąd zdecydował się na umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej to oznacza to, że inne instrumenty albo nie zadziałały, albo konieczność niezwłocznego zapewnienia dziecku pieczy zastępczej wynika z poważnego zagrożenia jego dobra, w szczególności zagrożenia jego życia lub zdrowia. Aktualnie niestety ok. 1700 dzieci oczekuje na realizację postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej. Utrzymująca się sytuacja niezrealizowanych postanowień sądu wymaga pilnego podjęcia działań legislacyjnych, modyfikujących system i zwiększających jego wydolność.

RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA

Oprócz zbyt małego nacisku kładzionego na wsparcie rodziny, istotnym problemem jest niewystarczająca liczba kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych i prowadzenia rodzinnych domów dziecka, brak zastępowalności pokoleń w rodzicielstwie zastępczym oraz rezygnowanie z pełnienia funkcji przez działające obecnie rodziny zastępcze i prowadzących rodzinne domy dziecka. Wg danych GUS w 2023 r. ponad połowa osób prowadzących rodziny zastępcze to osoby w wieku 51–70 lat, a większość osób (77,5%) pełniących funkcję rodzinnego domu dziecka to osoby w wieku 41–60 lat. Sytuacja jest pod tym względem zróżnicowana w zależności od powiatu. Występujące w części powiatów negatywne czynniki to m.in. brak zrozumienia przewagi pieczy rodzinnej nad instytucjonalną, w szczególności krzywdy, jaką pobyt w instytucji wyrządza dzieciom poprzez brak możliwości zbudowania modelu przywiązania opartego na trwałej relacji ze stałym opiekunem. Kolejny czynnik to obawy kandydatów i rodzin zastępczych przed niewystarczającym wsparciem ze strony systemu, które jest potrzebne w związku ze stanem

zdrowia i przeżytych traumatycznymi doświadczeniami dzieci, którymi opiekują rodzice zastępczy. Nakłada się na to nierzadko brak docenienia, i partnerstwa; złe warunki zatrudnienia - tj. charakter i zakres zawieranych umów, brak perspektyw rozwoju zawodowego, brak możliwości skorzystania z prawa do czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem z uwagi na niewystarczającą liczbę rodzin pomocowych, bardzo trudne relacje z rodzicami biologicznymi dzieci pozostających opieką rodzin zastępczych, niedopasowane do potrzeb zatrudnienie osób do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich. Istotne znaczenie ma także indywidualne, empatyczne podejście organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej działających w strukturach administracji publicznej do potrzeb poszczególnych rodzin i które nie zawsze jest adekwatne do oczekiwań.

Analizując strukturę rodzinnych form pieczy zastępczej należy zwrócić szczególną uwagę na bardzo niski odsetek udziału w ogólnej liczbie miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej zawodowych form opieki. W 2024 r. jedynie 9% rodzinnych form pieczy zastępczej stanowiły rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka. Oznacza to zatem, że system rodzinnej pieczy zastępczej opiera się w dominującej części na rodzinach zastępczych spokrewnionych i niezawodowych, czyli nieotrzymujących z tego tytułu wynagrodzenia. Bazowanie na tej formule jest korzystne finansowo dla samorządów, rodzi jednak poważne ryzyko braku stabilności całego systemu. Konieczne jest stopniowe zapewnianie wzrostu poziomu uzawodowienia rodzinnej pieczy zastępczej. Obowiązujące obecnie zasady zatrudniania rodzin zastępczych przyczyniają się do utrwalania niekorzystnej sytuacji. Oferowane zasady zatrudnienia są nieatrakcyjne dla rodzin zastępczych. Dotyczy to w szczególności; zatrudniania na umowy cywilnoprawne na czas określony, co skutkuje brakiem poczucia stabilności wśród zawodowych rodzin zastępczych, bardzo niskich wynagrodzeń - określone ustawowo wynagrodzenie minimalne dla rodziny zastępczej jest niższe niż płaca minimalna. Czynniki te demotywią kandydatów do traktowania rodzicielstwa zastępczego jako ścieżki rozwoju zawodowego. Ponadto powiaty szukając oszczędności świadomie ograniczają zawodowe rodzicielstwo zastępcze – ustanawiając w uchwałach niskie limity rodzin zawodowych, odmawiając podpisywania umów z rodzinami zawodowymi. W całym 2024 roku w Polsce powstały zaledwie 127 rodziny zastępcze zawodowe i 73 rodzinne domy dziecka, czyli 200 nowych form zawodowych na 380 powiatów. W rezultacie widoczna jest stagnacja wskaźnika deinstytucjonalizacji który od 2019 roku wynosi 77%.

Należy wskazać, iż w sytuacji konieczności umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej zwiększenie liczby dzieci, które mogłyby zostać umieszczone w rodzinnych formach pieczy zastępczej zamiast w placówkach, oprócz bezsprzecznej korzyści dla samych dzieci, byłoby zdecydowanie tańszym rozwiązaniem dla powiatów i gmin. Przeciętny miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej w 2024 roku wyniósł bowiem 1 940 zł na miesiąc, natomiast w przypadku pieczy instytucjonalnej było to 9 236 zł. Tym samym zwiększenie wskaźnika deinstytucjonalizacji o 3% wygenerowałoby dla samorządów oszczędność na poziomie ok. 290 mln zł rocznie. Wzrost liczby miejsc w pieczy rodzinnej stanowi więc w zakresie finansów samorządowych poważny zasób, pozwalający na ograniczenie kosztów realizacji zadania publicznego. Warunkiem jest jednak przekroczenie bariery, jaką jest dziś pro-instytucjonalne podejście części powiatów do rodzicielstwa zastępczego.

Sytuacja w pieczy zastępczej jest zróżnicowana w zależności od powiatu. Według posiadanych przez MRPiPS danych na koniec 2025 roku, na 380 powiatów, 174 posiadało niewykonane postanowienia o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej. Jednak analiza sytuacji w poszczególnych samorządach, pokazuje, że kryzys dotyczy wszystkich samorządów, a opisane elementy kryzysu w pieczy zastępczej są, w różnym natężeniu, wspólne dla całego sektora samorządowego. W powiatach, które mają zrealizowane wszystkie postanowienia sądu dotyczące umieszczenia dzieci w pieczy, występuje częstokroć zjawisko nadmiernego obciążenia rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych. W średniookresowej perspektywie grozi wypaleniem zawodowym oraz ryzykiem rozwiązywania rodzin, co jeszcze bardziej pogłębi kryzys i będzie wtórnie traumatyzowało znajdujące się w pieczy zastępczej dzieci. Dostrzegając problemy, o których mowa powyżej, projekt nowelizacji kładzie nacisk na wprowadzanie rozwiązań, mających na celu dalszy rozwój i wsparcie rodzinnych form pieczy zastępczej.

Projekt porządkuje kwestię właściwości powiatu w zakresie organizacji pieczy zastępczej. Dzisiejszy kształt przepisów wiąże funkcjonowanie rodziny zastępczej niezawodowej z powiatem właściwym dla jej miejsca zamieszkania, nawet w sytuacji kiedy, zaświadczenie kwalifikacyjne wydał jej organizator rodzinnej pieczy zastępczej inny niż organizator rodzinnej pieczy zastępczej właściwy ze względu na jej miejsce zamieszkania. Projekt wprowadza przepis ogólny wskazujący, że powiatem właściwym, w zakresie zapewnienia funkcjonowania rodziny zastępczej (proponowane brzmienie art. 35b ust 1-2):

- ☐ rodziny zastępczej spokrewnionej jest powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny zastępczej spokrewnionej;
- ☐ rodziny zastępczej niezawodowej jest powiat właściwy dla organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, który wydał zaświadczenie kwalifikacyjne;
- ☐ rodziny zastępczej zawodowej jest powiat, który organizuje rodzinę zastępczą zawodową lub zleca organizację rodziny zastępczej zawodowej;
- ☐ prowadzącego rodzinny dom dziecka jest powiat, który organizuje rodzinny dom dziecka lub zleca organizację rodzinnego domu dziecka;
- ☐ rodziny pomocowej jest powiat, który organizuje rodzinę pomocową zawodową lub zleca organizację rodziny pomocowej.

W przypadku zaś połączenia funkcji rodziny zastępczej spokrewnionej z funkcją rodziny zastępczej zawodowej powiatem właściwym będzie powiat, który odpowiednio organizuje lub zleca organizację rodziny zastępczej zawodowej albo rodzinnego domu dziecka. Wprowadzane zmiany upraszczają też znacząco współpracę pomiędzy powiatami, które zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej są obecnie zobowiązane do podpisywania każdorazowo porozumień w sytuacji gdy dzieci z jednego powiatu trafiają do rodzinnej pieczy zastępczej innego powiatu lub gdy powiat chce prowadzić lub zlecić prowadzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej na terenie innego powiatu. W nowelizacji przewidziano odstępienie od obligatoryjnych porozumień w tych sprawach. Biorąc pod uwagę powszechne dziś zjawisko umieszczania dzieci poza terenem powiatu zobowiązanego do zabezpieczenia dla niego miejsca w pieczy, rozwiązanie to sposób istotny odciąży administrację powiatowych centrów pomocy rodzinie. Rozwiązanie to znajduje także odzwierciedlenie w proponowanym brzmieniu art. 35b ust. 3 i 5. Konsekwencją uporządkowania kwestii właściwości powiatu są proponowane zmiany m.in.:

- ☐ w art. 38b ustawy zmienianej dotyczące sprawowania kontroli przez zarząd powiatu;
- ☐ w art. 38d, art. 38d ust. 6 pkt 21 i 22, art. 38d ust. 7 pkt 19 i 20, art. 38d ust. 9 pkt 7 lit a tiret czwarte, art. 38d ust. 16, art. 38e ust. 1 pkt. 4 i 5, pkt 8, art. 38e ust. 3 pkt 2 ustawy zmienianej dotyczące funkcjonowania centralnego rejestru pieczy zastępczej;

- ☐ w art. 45a ustawy zmienianej dotyczące konieczności przedstawiania zaświadczeń lekarskich o stanie zdrowia oraz opinii o posiadaniu predyspozycji i motywacji do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka;
- ☐ w art. 54 ust. 3d oraz 60 ust. 5 ustawy zmienianej uchylenie tych przepisów w związku z określeniem ich przedmiotu w dodawanym w projekcie art. 35b;
- ☐ w art. 88 ust. 3 ustawy zmienianej- w zakresie właściwości powiatowego centrum pomocy rodzinie w którym należy złożyć wniosek o świadczenia, dodatki i dofinansowanie do wypoczynku udzielane na wniosek odpowiednio rodziny zastępczej, rodziny pomocowej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka;
- ☐ w art. 191 ust. 4a, ust. 5, 5c-5d, ust. 13a, uchylenia ust. 4b oraz ust. 5a – 5b oraz ust. 7 ustawy zmienianej w zakresie dotyczącym określania właściwości powiatu w odniesieniu do finansowania pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Po wejściu w życie nowelizacji dla rodzinnego domu dziecka będzie mogła być również stosowana nazwa wielodzietna rodzina zastępcza. Był to postulat zgłaszany przez część rodzinnych domów dziecka. W ich opinii w nazwie prowadzonej przez nich formy pieczy zastępczej pojawia się archaiczna nomenklatura „dom dziecka”. Opcjonalność wyboru wynika z faktu, iż inna grupa prowadzących ten typ pieczy jest zadowolona z obecnej nazwy, która pomaga w poszukiwaniu darczyńców. Kompromisowym rozwiązaniem jest dopuszczenie obu nazw i pozostawienie wyboru prowadzącym (proponowane brzmienie art. 39 ust. 1a)

Istotną zmianą mającą realny wpływ na bezpieczeństwo dzieci jest wprowadzenie zasady, że pełnienie funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które zamieszkują z rodzicami biologicznymi dziecka, nad którym sprawują pieczę zastępczą, tylko w wyjątkowych sytuacjach, kiedy to rodzice biologiczni wymagają bezwzględnego wsparcia osób trzecich, a rozwiązanie to nie zagraża dobru tego dziecka – zakazanie występujących obecnie sytuacji, w których ograniczenie władzy rodzicielskiej polega na umieszczeniu dziecka w rodzinie spokrewnionej, mieszkającej w tej samej nieruchomości czy wręcz prowadzącej wspólne gospodarstwo domowe z jego rodzicami biologicznymi. Prowadzi to zatem do trudnej do zaakceptowania sytuacji, kiedy to dziecko pomimo umieszczenia w pieczy zastępczej, nie zmienia środowiska, w praktyce mieszka z

rodzicami czy osobami, od których powinno być odseparowane¹. Proponowane w projekcie rozwiązanie wprowadza gwarancję, że takie sytuacje nie będą miały miejsca (proponowane brzmienie art. 42 ust. 1 pkt. 9).

Nowelizacja przewiduje podwyższenie wysokości świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka dla rodzin zastępczych spokrewnionych – obecne świadczenie dla rodzin spokrewnionych w kwocie 1002 zł, nawet po uwzględnieniu środków świadczenia 800+ otrzymywanego przez rodziny zastępcze spokrewnione jest zbyt niskie w stosunku do potrzeb związanych z utrzymaniem dziecka w pieczy, co sygnalizują rodziny zastępcze spokrewnione. Ponadto duża (50%) różnica w świadczeniu była przez rodziny spokrewnione traktowana jako rażąca niesprawiedliwość. Podniesienie świadczenia do 1325 zł zmniejsza dysproporcje oraz poprawia sytuację materialną rodzin spokrewnionych, co w części przypadków może niwelować bariery w ustanawianiu takich rodzin (proponowane brzmienie art. 80 ust. 1 pkt. 1). Dodatkowo nowelizacja wprowadza możliwość przyznawania przez gminy comiesięcznego dodatkowego świadczenia pieniężnego na dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej spokrewnionej z pominięciem kryterium dochodowego. Brak wynagrodzenia oraz niewysokie świadczenie na dziecko w rodzinie spokrewnionej w niektórych przypadkach stanowią barierę finansową dla sprawowania funkcji rodziny spokrewnionej. Proponowane rozwiązanie daje gminom fakultatywne narzędzie, mogące zachęcać rodziny spokrewnione do podejmowania się pieczy nad młodszym rodzeństwem lub wnukami (proponowane brzmienie art. 90a). Rozwiązanie to jest powiązane ze zmianą zasad refundacji powiatom kosztów pieczy zastępczej, w przypadku umieszczenia dziecka w spokrewnionej rodzinie zastępczej, gmina nie ponosi żadnych innych kosztów pieczy zastępczej, niż przewidziane w nowelizacji fakultatywne świadczenie. Ponadto proponowane brzmienie art. 176 pkt 5a zobowiązuje gminę do wspierania powiatu w poszukiwaniach kandydatów na członków rodziny spokrewnionej, a także dalszych członków rodziny dziecka, które mogą prowadzić rodzinną formę pieczy zastępczej.

Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka są obowiązani posiadać świadectwo ukończenia szkolenia. Obecne brzmienie przepisu jest niejednoznaczne i prowadzi do sytuacji, w których kandydaci kończąc szkolenie zatwierdzone decyzją ministra właściwego ds. rodziny a prowadzone np. przez organizację pozarządową, napotykali na

¹ Por. badania M. Szafranek: *Odbieranie dzieci rodzicom na podstawie art. 12a ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2023.

problemy, bowiem organizator rodzinnej pieczy zastępczej wymagał od kandydatów ukończenia szkolenia, które sam organizował. Nowelizacja precyzuje, że kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka są obowiązani posiadać świadectwo ukończenia szkolenia, które jest organizowane przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzone przez inny podmiot, co oznacza, że organizator rodzinnej pieczy zastępczej w procesie kwalifikacji kandydatów będzie zobowiązany do honorowania wszystkich szkoleń, które zgodnie z przepisami uzyskają zatwierdzenie ministra właściwego ds. rodziny (proponowane brzmienie art. 44 ust. 1).

Wprowadzane nowelizacją zmiany przewidują możliwość ukończenia przez kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej, którzy posiadają już świadectwo ukończenia szkolenia dla kandydatów do przysposobienia dziecka organizowanego przez ośrodek adopcyjny i pozytywną kwalifikację, jedynie szkolenia uzupełniającego w zakresie pełnienia funkcji rodziny zastępczej, które będzie mogło być organizowane przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub prowadzone przez inny podmiot, w tym ośrodek adopcyjny. Dzięki temu rozwiązaniu dzieci, które nie mają jeszcze uregulowanej sytuacji prawnej, ale co do których istnieje prawdopodobieństwo adopcji, będą mogły szybciej trafiać do rodzin. Szkolenie to będzie skupiało się w dużej mierze na różnicach w zakresie bycia rodzicem zastępczym, a rodzicem adopcyjnym. Zmiana ta znajduje odzwierciedlenie w proponowanym brzmieniu przepisów art. 44 ust. 1a, art. 52, art. 156 ust. 11a.

Nowelizacja wprowadza zmianę polegającą na skróceniu do maksymalnie 12 miesięcy wskazanego w przepisach terminu na złożenie do właściwego sądu wniosku o wszczęcie postępowania o zmianę zarządzeń opiekuńczych dotyczących dziecka – wdrożenie powszechnego postulatu, skrócenia z 18 do 12 miesięcy okresu, w którym powiat ma obowiązek złożyć do sądu wniosek o docelowe uregulowanie sytuacji prawnej dziecka. Kształt dotychczasowych przepisów powodował, że niektórzy organizatorzy czekali ze złożeniem wniosku do sądu do upływu wskazanych w tym przepisie 18 miesięcy, chociaż okoliczności sprawy wskazywały, że wniosek taki powinien być złożony już wcześniej. Dodatkowo, po złożeniu wniosku o uregulowanie sytuacji prawnej dziecka przez sąd, niektóre sądy pozostawiały taki wniosek bez rozpoznania wskazując, że sytuacja prawna dziecka jest uregulowana w ten sposób, iż dziecko jest umieszczone w pieczy zastępczej, rodzice mają

ograniczoną władzę rodzicielską. Taka interpretacja tego przepisu powodowała, że procedura pozbawiania władzy rodzicielskiej rodziców niepotrzebnie była przeciągana, mimo oczywistych przesłanek do jej przeprowadzenia. Proponowane w projekcie brzmienie art. 47 ust. 7 i 8 wskazuje wprost, że w przypadku stwierdzenia braku możliwości powrotu dziecka do jego rodziny (bez względu na to ile czasu upłynęło od umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej) organizator rodzinnej pieczy zastępczej będzie zobowiązany do złożenia do właściwego sądu wniosku o pozbawienie władzy rodzicielskiej rodziców dziecka, chyba że władza ta już im nie przysługuje. Do wniosku organizator rodzinnej pieczy zastępczej będzie dołączał w szczególności uzasadnienie, opinię gminy lub podmiotu prowadzącego pracę z rodziną i opinię koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. W każdym zaś przypadku, jeśli przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka nie ustaną w terminie 12 miesięcy od dnia umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, a jednocześnie wcześniej z różnych względów nie stwierdzono braku możliwości powrotu dziecka do jego rodziny, wówczas organizator rodzinnej pieczy zastępczej będzie zawsze zobowiązany do złożenia do właściwego sądu wniosku o pozbawienie władzy rodzicielskiej rodziców dziecka (proponowane brzmienie art. 47 ust. 7 pkt. 7-8). Skrócenie terminu z 18 miesięcy do 12 miesięcy zastosowano także w przypadku dzieci umieszczonych w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 100 ust. 4c).

Nowelizacja wprowadza możliwość organizowania rodzin zastępczych nie tylko przez powiat, tak jak ma to miejsce aktualnie, ale również przez podmiot, któremu powiat będzie mógł zlecić realizację tego zadania na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy. Dziś takie rozwiązanie jest stosowane w przypadku rodzinnych domów dziecka. Wprowadzenie analogicznego rozwiązania w przypadku rodzin zastępczych może być bardzo korzystne z punktu widzenia samych rodzin zastępczych, które niekiedy wolą współpracować z organizacjami pozarządowymi, niż z jednostkami samorządu terytorialnego. To, co charakteryzuje organizacje pozarządowe to częstokroć wsłuchiwanie się w zindywidualizowane potrzeby osób, którym udzielają wsparcia, kierowanie się misją oraz duża elastyczność, która jest pożądana w relacjach z rodzinami zastępczymi. W proponowanym brzmieniu art. 53a ust. 1 wprowadza się rozszerzenie katalogu zadań zleczanych na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy.

Nowelizacja podtrzymuje możliwość organizowania rodziny zastępczej zawodowej i rodzinnego domu dziecka na terenie powiatu innego niż powiat organizujący rodzinę

zastępczą zawodową i rodzinny dom dziecka, wprowadzając analogiczną możliwość dla rodziny zastępczej niezawodowej (proponowane brzmienie art. 53a ust. 2, art. 60 ust. 2). Jednocześnie poprzez zmianę w art. 61a ust. 1 i 2 nowelizowanej ustawy uspołniono brzmienie przepisów w zakresie podpisywania umów w sytuacjach, kiedy powiat zlecił realizację zadania na podstawie art. 190, także w przypadku prowadzących rodzinne domy dziecka (uspołnienie brzmienia m.in. z proponowanym brzmieniem art. 54 ust. 2). Wprowadzenie możliwości organizowania rodzin zastępczych przez podmiot, któremu powiat będzie mógł zlecić realizację tego zadania na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy, spowodowało konieczność wprowadzenia zmiany m.in. w art. 54 ust. 1- 2, art. 55 ust. 1 □ 1b nowelizowanej ustawy.

Istotnym elementem, zgłaszanym przez środowiska rodzicielstwa zastępczego jest forma zawieranych umów. Z racji pełnienia funkcji rodziny zastępczej w sposób ciągły brak jest możliwości zawierania umów o pracę. Oczekiwaniem rodzin zastępczych zawodowych oraz czynnikiem, który będzie miał wpływ na pozyskiwanie nowych rodzin, jest takie kształtowanie relacji umownej rodziny zastępczej i prowadzącego rodzinny dom dziecka ze zleceniobiorcą by zagwarantować stabilne i godne warunki realizacji zadania. Realizując te postulaty projekt ustawy wprowadza w proponowanym brzmieniu art. 55a umowę rodzicielstwa zastępczego, a w jej ramach zasadę, że umowy zawierane z rodzinami zastępczymi zawodowymi i prowadzącymi rodzinne domy dziecka będą zawierane na czas nieokreślony. Rozwiązanie to ma zapewnić trwałość umowy i co się z tym wiąże stabilizację sytuacji rodziny zastępczej i prowadzącego rodzinny dom dziecka, a w konsekwencji wzmocnić pozycję rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka, chociażby w odniesieniu do banków, w których chcieliby zaciągnąć kredyty. Dodatkowo z obecnego brzmienia ustawy nie wynika minimalny okres wypowiedzenia umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej i umowy o prowadzenie rodzinnego domu dziecka. Sytuacja ta nie daje rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji, zwłaszcza, że umowy w zakresie pieczy zastępczej stanowią dla nich – zgodnie z zasadami określonymi w ustawie - podstawowe źródło utrzymania. Mając na uwadze powyższe, określa się w ustawie minimalny okres wypowiedzenia umowy o pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej i o prowadzenie rodzinnego domu dziecka, wynoszący 3 miesiące. Zawieranie umów na czas określony będzie możliwe wyłącznie w sytuacji rodzin zupełnie nowych, zaś okres na który można zawrzeć pierwszą umowę nie będzie mógł przekroczyć 24 miesięcy. Tym samym w art. 54 nowelizowanej ustawy uchylono ust. 3 oraz

art. 62 odnoszące się do dotychczasowego sposobu zawierania umów z zawodowymi formami rodzinnej pieczy zastępczej.

W celu ułatwienia funkcjonowania rodzin zastępczych zawodowych projekt ustawy zmienia perspektywę kontynuowania lub podejmowania przez rodziców zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinne domy dziecka, którym przysługuje wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji, dodatkowego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Dzisiejsze brzmienie przepisu wskazuje jako zasadę, że osoba, której przysługuje wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, nie może kontynuować lub podjąć dodatkowego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Od tej zasady określony został wyjątek, który stanowi, że starosta, po zasięgnięciu opinii organizatora rodzinnej pieczy zastępczej może udzielić zgody, w przypadku, gdy kontynuacja lub podjęcie dodatkowego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej nie będzie miało negatywnego wpływu na sprawowanie pieczy zastępczej. Projekt zaś, jako zasadę, wprowadza możliwość kontynuowania lub podjęcia dodatkowego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej przez rodziców zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinne domy dziecka, którym przysługuje wynagrodzenie z tytułu pełnienia tych funkcji. Wyjątkiem będzie natomiast odmowa udzielania zgody. Odmowa będzie mogła mieć miejsce jedynie w sytuacji, jeśli po zasięgnięciu opinii organizatora rodzinnej pieczy zastępczej okaże się, że charakter i specyfika wykonywanej pracy będzie miała negatywny wpływ na sprawowanie pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 70 ust. 1 i 2).

Nowelizacja zakłada zwiększenie górnego limitu dzieci w rodzinach zastępczych zawodowych do 4 dzieci, z jednej strony jest to wprowadzenie możliwości zwiększenia liczby miejsc w systemie, z drugiej wprowadzenie liczby dzieci, jako dodatkowej przesłanki przekształcenia rodzin zastępczych niezawodowych w zawodowe. Przekształcenie następowałoby obligatoryjnie w sytuacjach, gdy jest w nich umieszczona więcej niż trójka dzieci, a rodzina złożyła wniosek o takie przekształcenie (proponowane brzmienie art. 54 ust. 1a).

Proponowane brzmienie art. 55a ust. 5 umożliwia dofinansowanie kosztów związanych z leasingiem lub spłatą rat kredytu na zakup samochodu związanego z potrzebami rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka.

Wprowadzone nowelizacją brzmienie art. 94b umożliwia przekształcenie placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego w rodzinny dom dziecka, na wniosek dyrektora placówki, w terminie do trzech miesięcy od złożenia wniosku. Uproszczona ścieżka przekształcenia jest odpowiedzią na oczekiwanie części partnerów społecznych przyznania analogicznych uprawnień placówkom opiekuńczo-wychowawczym typu rodzinnego, co wprowadzanych dla rodzinnych domów dziecka. Realizacja tego postulatu nie jest możliwa, ze względu na diametralnie odmienną konstrukcję prawną placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego. Zasadne jest natomiast przyjęcie rozwiązań, które ułatwić będą przekształcenia placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego w rodzinne domy dziecka.

Nowelizacja w proponowanym brzmieniu art. 57 ust. 1a i 2 daje możliwość zatrudnienia osoby do pomocy w każdym typie rodziny zastępczej, w której jest to uzasadnione liczbą dzieci. Obecne przepisy nie pozwalają na zatrudnienie osoby do pomocy w rodzinach spokrewnionych. Tymczasem znane są sytuacje, w których w rodzinie spokrewnionej przebywa nawet 8 dzieci, zaś powiat nie miał możliwości udzielenia jej wsparcia w formie osoby do pomocy i przy pracach gospodarskich.

W proponowanym brzmieniu art. 76 ust. 4 pkt. 11a wprowadza się obowiązek koordynowania przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej współpracy z podmiotami zaangażowanym w proces przejścia dziecka lub osoby, o której mowa w art. 37 ust. 2-6 nowelizowanej ustawy, z rodzinnej formy pieczy zastępczej do innej formy pieczy zastępczej, w tym rodzinnej lub instytucjonalnej, powrotu do rodziny pochodzenia, adopcji bądź umieszczenia w instytucjach, o których mowa w art. 87 ust. 2 nowelizowanej ustawy. Analogiczny obowiązek wprowadza się wobec placówki opiekuńczo-wychowawczej, gdy zmiana dotyczy dziecka umieszczonego w instytucjonalnej pieczy zastępczej (proponowane brzmienie art. 93 ust. 4 pkt. 4b) oraz ośrodka adopcyjnego, gdy zmiana dotyczy dziecka przysposobianego (proponowane brzmienie art. 156 ust. 1 pkt. 14).

Zmieniony został również art. 180 pkt 1 ustawy zmienianej. Do zadań własnych powiatów nadal będzie należało opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej. Wprowadzono jednak obowiązek zawierania w nim szczegółowych informacji o miesięcznych wydatkach ponoszonych przez powiat z tytułu pobytu dziecka w poszczególnych formach pieczy instytucjonalnej oraz w poszczególnych formach pieczy rodzinnej, tak aby uchwalająca budżet rada powiatu, miała pełną świadomość

kosztów jakie są związane z jej poszczególnymi formami, w szczególności różnic pomiędzy kosztem pieczy rodzinnej i instytucjonalnej.

Poważnym brakiem obecnego systemu rodzinnej pieczy zastępczej są bardzo ograniczone możliwości odpoczynku – wytchnienia od opieki nad dziećmi przez rodziny zastępcze. Odpowiedzią na ten problem jest rozszerzenie o osoby spokrewnione lub spowinowacane z osobami pełniącymi funkcję danej rodziny zastępczej lub prowadzących dany rodzinny dom dziecka, kręgu osób, które będą mogły pełnić wobec niej rolę rodziny pomocowej. Jednocześnie w celu zapewnienia bezpieczeństwa dzieciom projekt przewiduje konieczność sprawdzenia, czy osoby te spełniają wymogi określone w proponowanym brzmieniu art. 7b ustawy, analogiczne do wymogów dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Osobami, które nowelizacja włącza również do kręgu osób mogących pełnić funkcję rodziny pomocowej są wolontariusze oraz osoby zatrudnione w danej rodzinie zastępczej lub domu rodzinnym domu dziecka do pomocy w pracach gospodarskich (art. 74 nowelizowanej ustawy). Organizowanie rodzin pomocowych może zostać zlecone przez powiat na podstawie art. 190 (proponowane brzmienie art. 75). Rodzina pomocowa obejmuje opieką dzieci w szczególności w okresie czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka w związku z ich wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu, a także w przypadku nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. W świetle dotychczasowych przepisów rodziną pomocową mogła być tylko inna rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka lub też małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej. Natomiast osoby bliskie dziecku, z którymi realnie jest ono często mocno związane, czyli np. rodzeństwo rodziców zastępczych lub rodzice rodziców zastępczych byli z tego kręgu wyłączeni. Zmiana tej sytuacji powinna w zdecydowany sposób upowszechnić korzystanie przez rodziców zastępczych, czy też prowadzących rodzinne domy dziecka z przysługującego im prawa do wypoczynku, z którego dotychczas korzystali rzadko, bowiem albo brakowało w ich okolicy rodzin pomocowych albo też nie chcieli narażać powierzonych im dzieci na konieczność pozostawienia ich pod opieką osób, których dzieci te nie znają dobrze. Proponowane w projekcie rozwiązanie powinno także przyczynić się do zmniejszenia ryzyka wypalenia zawodowego rodziców zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Przedłużony też został o 9 miesięcy kolejnego roku czas, w którym rodziny

zastępcze mogą skorzystać z możliwości czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem.

Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 33 nowelizowanej ustawy, przygotowanie dziecka m.in. do nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną biologiczną dziecka jest zadaniem pieczy zastępczej, w tym rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. W zdecydowanej większości przypadków rodzice dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, nawet w przypadku pozbawienia ich władzy rodzicielskiej nie są pozbawieni prawa do kontaktów z dziećmi. Rodziny zastępcze i prowadzący rodzinne domy dziecka wskazują, że w wielu przypadkach jest to jeden z trudniejszych aspektów ich pracy. W celu ułatwienia im tego zadania, projekt ustawy nakłada na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej obowiązek zapewnienia miejsca spotkań do kontaktów dzieci z rodziną biologiczną (proponowane brzmienie art. 76 ust. 4 pkt 10a), natomiast organizacja spotkań przez koordynatora, w pomieszczeniach zapewnionych przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej ma na celu nie tylko organizacyjne wsparcie rodzin zastępczych ale również wyegzekwowanie właściwej postawy członków rodzin biologicznych dzieci, którzy niezadowolone z ograniczenia im praw rodzicielskich częstokroć przenoszą w agresywny sposób na rodziców zastępczych czy prowadzących rodzinne domy dziecka. To zadanie koordynatora będzie realizowane na wniosek rodziny zastępczej lub prowadzących rodzinny dom dziecka (proponowane brzmienie art. 77 ust. 3 pkt. 4a). Nowelizacja nie wyklucza jednak sytuacji, w której rodzina zastępcza lub prowadzący rodzinny dom dziecka będą chcieli samodzielnie organizować takie spotkania i określać gdzie one się będą odbywać. Nowelizacja wprowadza także w proponowanym brzmieniu art. 76 ust. 10 zapewnienie rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka pomocy prawnej, szczególnie ukierunkowanej na wyzwania związane ze współpracą z rodziną dziecka.

Wysokość wynagrodzeń rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka jest bardzo zróżnicowana. Część powiatów, doceniając wagę rodzicielstwa zastępczego, proponuje rodzinom zastępczym zawodowym wyższe stawki. Nadal jednak w części powiatów zawierane są umowy ze stawkami minimalnymi, wynikającymi z ustawy. Stawki te w wyniku wieloletnich waloryzacji w oparciu o wskaźniki wzrostu cen, a nie wzrostu płac są obecnie dla zawodowych rodzin zastępczych niższe niż powszechnie obowiązująca stawka minimalna wynagrodzenia. Oznacza to, że w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy

zastępczej funkcjonuje *lex specialis*, pozwalający zawierać umowy z wynagrodzeniem niższym, niż we wszystkich innych podmiotach. Projekt nowelizacji przewiduje podniesienie wysokości wynagrodzeń rodzin zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Określone obecną ustawą wynagrodzenia minimalne rodzin zastępczych są nieadekwatne do skali odpowiedzialności i zaangażowania realizujących to zadanie publiczne rodzin. Obecnie obowiązujące wynagrodzenie, które w przypadku rodzin zastępczych jest niższe niż ogólnie obowiązujące wynagrodzenie minimalne za pracę, w wyniku nowelizacji ma wzrosnąć: dla rodzin zastępczych z 4567 zł do 6160 zł, a dla rodzin zastępczych specjalistycznych i rodzinnych domów dziecka i dla rodzin pełniących funkcję pogotowia z 4567 zł do 7260 zł. Tym samym zrównuje się wysokość wynagrodzenia minimalnego dla rodzin zastępczych specjalistycznych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka z wynagrodzeniami dla rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego (proponowane brzmienie art. 85 ust. 1). Rodziny zastępcze specjalistyczne wykonują szczególnie trudną pracę, wymagającą wyjątkowych kwalifikacji i kompetencji, sprawują one bowiem opiekę nad dziećmi legitymującymi się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dziećmi na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, małoletnimi matkami z dziećmi. Rodzinne domy dziecka z zasady zaś opiekują się większą liczbą dzieci. Obie te grupy, to typy rodzin zastępczych szczególnie pożądane w systemie. Dzięki rodzinom specjalistycznym będzie można ograniczać a docelowo zlikwidować sytuacje, w których dzieci z niepełnosprawnościami kierowane są do pieczy instytucjonalnej lub placówek służby zdrowia (ZOL) czy pomocy społecznej (DPS). Natomiast mechanizmy uatrakcyjniające pracę prowadzących rodzinne domy dziecka, będą prowadziły do wzrostu liczby miejsc w systemie, co w dobie kryzysu liczby miejsc w pieczy zastępczej jest działaniem kluczowym.

Należy jednak wskazać, że w dalszym ciągu kwoty określone w umowie zawieranej pomiędzy powiatem, czy też podmiotem, któremu powiat zlecił organizację zadania, a rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka będą mogły być wyższe. Ustawa wskazuje wprost, iż ustalając wysokości wynagrodzenia bierze się pod uwagę m.in. kwalifikacje, szkolenia i oceny rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka. Dodatkowo projekt dodaje do tego wyliczenia także liczbę osób przebywających pod opieką takiej rodziny, jak również ich stan zdrowia, rozwoju oraz niepełnosprawność (proponowane brzmienie art. 55a). Nowelizacja przewiduje też

wprowadzenie corocznej waloryzacji świadczeń, dodatków i wynagrodzeń przyznawanych rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka, a także pomocy na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie czy zagospodarowanie dla osoby usamodzielnianej na podstawie wskaźnika cen i usług konsumpcyjnych ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Zgodnie z obecnie obowiązującymi zasadami, waloryzacja miała miejsce po przekroczeniu skumulowanego wskaźnika wzrostu cen 5%, co skutkowało okresowymi spadkami siły nabywczej świadczeń i wynagrodzeń dla rodzin zastępczych. Przykładowo brak waloryzacji w 2024 roku oznaczał dla przeciętnego rodzinnego domu dziecka stratę ok. 8 000 zł rocznie. Sytuacja taka nie powinna mieć miejsca, co jest sanowane w ramach proponowanej nowelizacji. Wskazano też, że w wyniku przeprowadzonej waloryzacji, kwoty o których mowa powyżej, nie mogą ulec obniżeniu (proponowane brzmienie art. 86 ust. 2-2a) W przypadku waloryzacji świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej i rodzinnym domu dziecka oraz dodatku na pokrycie zwiększonych kosztów utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka, wprowadza się wyłączenie przepisów art. 10 i art. 61 § 4 kodeksu postępowania administracyjnego, co znosi konieczność każdorazowego wydawania decyzji administracyjnych przez powiaty, w celu ograniczenia obciążeń administracyjnych w tym zakresie (proponowane brzmienie art. 86 ust. 2b).

Nowelizacja wprowadza miesięczny dodatek stażowy do wynagrodzenia za wieloletnie pełnienie funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenie rodzinnego domu dziecka. Jest to realizacja postulatu zbliżenia zasad zatrudniania rodzin zastępczych do obowiązujących dla pracowników sektora publicznego, jak i docenienie tych rodzin, które przez wiele lat wykonują zadanie państwa jakim jest opieka nad dziećmi niemogącymi się wychowywać w rodzinach biologicznych. W wyniku nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, rodziny ze stażem 5 letnim lub dłuższym otrzymają 5% dodatek stażowy, który będzie wzrastał w każdym kolejnym roku o 1% do osiągnięcia 20%. Pozostałym rodzinom dodatek ten będzie przysługiwał po pięciu latach pracy i będzie wynosił wówczas 5% miesięcznego wynagrodzenia wskazanego w ustawie. W przypadku waloryzacji kwoty wynagrodzenia wskazanej w art. 85 ustawy w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą, wysokość dodatku będzie liczona od kwoty po waloryzacji. Dodatek ten będzie wzrastał o 1% za każdy dalszy rok pracy rodziny, aż do osiągnięcia 20% miesięcznego wynagrodzenia. Do okresów uprawniających do dodatku stażowego za wieloletnie pełnienie funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka będzie się wliczał również okres

pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej i spokrewnionej oraz prowadzenia placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego (art. 39 ustawy zmieniającej).

Istotną zmianą systemową wprowadzaną nowelizacją jest stworzenie możliwości pełnienia przez organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego, roli organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej, wspierającej powiaty w tworzeniu nowych miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej. W proponowanym brzmieniu dodawanych art. 76a-76b nowelizowanej ustawy, określony został sposób uzyskiwania przez podmioty uprawnione możliwości podejmowania działalności pozarządowego organizatora rodzinnej pieczy zastępczej (dalej: PORPZ), profil podmiotów uprawnionych do składania wniosków o realizację tego zadania, zasady prowadzenia rodzinnej pieczy zastępczej, zasady finansowania kosztów pobytu dzieci w tak organizowanej rodzinnej pieczy zastępczej, jak i mechanizmy kontroli nad działalnością pozarządowego organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. MRPiPS będzie wydawało decyzje administracyjne w zakresie przyznania statusu PORPZ wnioskującym podmiotom na podstawie złożonej przez organizację dokumentacji (proponowane brzmienie art. 76b ust 1). Do zadań PORPZ należy w szczególności poszukiwanie rodzinnych form pieczy zastępczej dla: dzieci, wobec których sąd wydał rozstrzygnięcia w przedmiocie umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, ale nie zostały one zrealizowane przez powiat w ciągu dwóch tygodni lub więcej, dzieci, wobec których powiat zapewnił pieczę w innej formie niż wskazana w rozstrzygnięciu sądu, wspólne formy rodzinnej pieczy zastępczej dla rodzeństw umieszczonych w różnych formach pieczy zastępczej, a których połączenie jest zgodne z dobrem dziecka, dzieci umieszczonych domu pomocy społecznej (proponowane brzmienie art. 76a ust. 1), a przed nowelizacją w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym. PORPZ będzie rekrutował, szkolił, prowadził, wspierał i nadzorował rodziny zastępcze (z wyłączeniem rodzin zastępczych spokrewnionych) oraz rodzinne domy dziecka. Działanie PORPZ będzie rozwiązaniem uzupełniającym wobec działań powiatu w zakresie organizacji pieczy zastępczej. Finansowanie zadań PORPZ będzie realizowane jako odpłatna działalność pożytku publicznego. Koszty działalności PORPZ będą określone w decyzji wydawanej takiemu organizatorowi przez MRPiPS i refundowane przez powiat zobowiązany do umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej na podstawie faktury wystawianej przez PORPZ. Status PORPZ będą mogły uzyskać organizacje pozarządowe i podmioty, o którym mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego, posiadające m.in. co najmniej 5-letnie doświadczenie w obszarze wspierania dzieci w sytuacjach kryzysowych, dzieci ze

szczególnymi potrzebami lub rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, dysponujące zespołami specjalistów mogącymi wspierać rodziny zastępcze i prowadzących rodzinne domy dziecka, posiadające status organizacji pożytku publicznego. Koszt pobytu dziecka w rodzinie utworzonej przez PORPZ będzie określony w decyzji właściwego do spraw rodziny, na podstawie kalkulacji przedkładanych z wnioskiem o wydanie decyzji zezwalającej na działalność PORPZ. Stawki określone w decyzji będą podstawą do uiszczania należności przez powiaty za pobyt dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej. Należy podkreślić, że III sektor cechuje wysoka motywacja do działań na rzecz deinstytucjonalizacji pieczy oraz umiejętność pracy z rodzinami zastępczymi, elastycznego dostosowywania się do ich potrzeb. Możliwość objęcia przez nie roli organizatora rodzinnej pieczy zastępczej stanowi potencjał na utworzenie nowych miejsc w pieczy rodzinnej, także w zakresie rodzin specjalistycznych, ukierunkowanych na pracę z dziećmi o szczególnych potrzebach.

INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA

Projekt, w proponowanym brzmieniu art. 102 ust. 1, precyzuje definicję placówki opiekuńczo wychowawczej typu rodzinnego. Zgodnie z nowym brzmieniem placówka ta wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, których wyłącznymi opiekunami są małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, zamieszkujący z dziećmi lub osobami, o których mowa w art. 37 ust. 2-6 ustawy nowelizowanej, w tej placówce na stałe. Wchodząca w życie 1 stycznia 2012 roku ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadzała nową formę rodzicielstwa zastępczego - rodzinne domy dziecka, dając jednocześnie dyrektorom placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego możliwość o przekształcenia w rodzinny dom dziecka. Przekształcenie to następowało na wniosek, o ile został dochowany ustawowy termin złożenia tego wniosku. Oznacza to, że w rozumieniu ustawodawcy rodzinny dom dziecka i placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego cechują się analogicznym standardem i sposobem zapewniania dzieciom opieki. Obecnie obserwuje się nowopowstające placówki typu rodzinnego, w których charakter rodzinny wynikający ze wspólnego, stałego zamieszkiwania osób prowadzących tę placówkę, z dziećmi i osobami o których mowa w art. 37 ust. 2-6 nowelizowanej ustawy nie jest utrzymywany. W miejsce zamieszkujących w nich i prowadzących je małżeństw lub osoby niepozostającej w związku małżeńskim, zatrudniany jest personel, a tak prowadzone placówki, w swej istocie i formie opieki są *de facto*

placówkami opiekuńczo-wychowawczymi typu socjalizacyjnego lub interwencyjnego, w związku z tym wprowadza się powyższe doprecyzowanie.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze pełnią w systemie istotną rolę, w szczególności w zapewnieniu pieczy zastępczej dla starszych wychowanków. Wynika to zarówno z regulacji obecnie obowiązującej ustawy, wykluczających co do zasady pobyt w placówkach dzieci do 10 roku życia, jak również z mniejszej gotowości rodzin zastępczych do przyjmowania nastolatków. W związku z powyższym w nowelizacji położono nacisk, na zwiększenie możliwości placówek i posiadających wysokie kompetencje pracujących w nich wychowawców w zakresie wspierania starszych wychowanków, w szczególności osób usamodzielnianych. Jako nowe zadanie dla placówek opiekuńczo-wychowawczych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych nowelizacja wprowadza udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom po opuszczeniu przez nich placówki. W obecnym stanie prawnym wychowawcy nie mają formalnie możliwości wspierać byłych podopiecznych w ramach swoich obowiązków służbowych. Natomiast młodzi dorośli, którzy decydują się na samodzielne życie po opuszczeniu placówek, w niektórych sytuacjach mogą chcieć uzyskać wsparcie zaufanych i dobrze znanych sobie dorosłych – wychowawców placówek. Takie wsparcie może mieć charakter uzupełniający względem rozwiązań przewidzianych w ramach procesu usamodzielniania (proponowane brzmienie art. 93 ust. 4 pkt. 8).

Dodatkowo jako zadania fakultatywne placówek opiekuńczo-wychowawczych i regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych realizowane w oparciu o posiadaną przez nie wykwalifikowaną kadrę wskazano prowadzenie grup usamodzielniających dla pełnoletnich wychowanków, mieszkań treningowych lub wspomaganych dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej po opuszczeniu przez nich pieczy zastępczej oraz działań na rzecz lokalnej społeczności, w tym także wsparcia rodzin zastępczych (proponowane brzmienie art. 93 ust. 5-7). Zasady funkcjonowania grup usamodzielniających określa art. 106a. Grupa taka będzie mogła być prowadzona w ramach struktury organizacyjnej placówki opiekuńczo-wychowawczej, jako kameralne (do 5 osób) rozwiązanie przygotowujące do samodzielności. Grupa będzie przewidziana dla osób pozostających w placówce opiekuńczo-wychowawczej na podstawie art. 37 ust. 2-6. Jednocześnie grupa usamodzielniająca nie będzie mogła być prowadzona na terenie tej samej nieruchomości, w której znajduje się placówka opiekuńczo-wychowawcza lub w bezpośrednim jej sąsiedztwie. W celu uniknięcia współzamieszkiwania zbyt dużej liczby wychowanków w jednym miejscu zostało wprowadzone również

ograniczenie, pozwalające lokować nie więcej niż dwie grupy usamodzielniające na jednej nieruchomości (proponowane brzmienie art. 106a ust. 3). Powyższe rozszerzone zadania są ważnym elementem przemian instytucjonalnych form pieczy zastępczej, które stopniowo z pełnienia funkcji głównie opiekuńczych powinny – bazując na doświadczonej i zaangażowanej kadrze, rozszerzać swoje działania także o elementy związane z szeroko pojętym wspieraniem całego sektora pieczy zastępczej. Wysoko wykwalifikowana kadra instytucjonalnych form pieczy zastępczej stanowi bowiem niezmiernie wartościowy zasób w tym zakresie.

Dodatkowo projekt nowelizacji eliminuje nieprawidłowości związane ze zleceniami realizacji zadań w zakresie prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych przez organizacje pozarządowe. Zgodnie z proponowanymi zapisami przekazywana kwota dotacji wynikająca z umowy nie może być zmniejszana ze względu na mniejszą liczbę faktycznie obsadzonych miejsc w placówce opiekuńczo-wychowawczej niż liczba miejsc wynikająca z umowy. Rozwiązanie to ma na celu zapewnienie płynności finansowej placówek prowadzonych przez podmioty niepubliczne poprzez przeciwdziałanie sytuacjom, kiedy środki na ich funkcjonowanie są zmniejszane z powodu czasowego niezapełnienia miejsc, należy pamiętać, że koszty związane z prowadzeniem placówki, w tym zatrudnienia kadry, czy utrzymania budynku nie ulegają wówczas zmniejszeniu. Proponowany przepis ma za zadanie przeciwdziałanie przerzucania na organizację pozarządową ciężaru zapewnienia ciągłości finansowania (proponowane brzmienie art. 190 ust. 2a).

Projekt wprowadza zmianę w zakresie dokonywania okresowej oceny sytuacji dziecka poprzez doprecyzowanie, że udział przedstawiciela ośrodka adopcyjnego będzie obligatoryjny w sytuacji, kiedy ta ocena będzie dotyczyć dziecka z uregulowaną sytuacją prawną (czyli takiego, którego rodzice zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej, wyrazili zgodę na adopcję bez wskazywania osoby przysposabiającej lub nie żyją), w pozostałych zaś sytuacjach jego udział będzie fakultatywny (proponowane brzmienie art. 137 ust. 1 pkt. 5b). Określono także, że informacja na temat aktualnej zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej będzie przekazywana do właściwego ośrodka adopcyjnego jedynie w przypadku, gdy dziecko dla którego dokonywana jest ocena sytuacji zostało zgłoszone do ośrodka adopcyjnego. Brak takiego zapisu powodował, że ośrodki adopcyjne otrzymywały informacje dotyczące dzieci, których rodzice mają ograniczoną władzę rodzicielską i na temat których ośrodek adopcyjny nie posiadał żadnych danych. Wprowadza się także możliwość wzięcia przez organ centralny

lub ministra udziału w okresowych ocenach sytuacji dzieci przed wydaniem przez te podmioty odpowiednio zgody na kontynuowanie procedury adopcji zagranicznej lub opinii o zasadności kwalifikacji dziecka do tego rodzaju przysposobienia (proponowane brzmienie art. 137 ust. 1 pkt. 5d-5e).

W nowelizacji doprecyzowano także, że podobnie jak przy ocenach sytuacji dziecka umieszczonego w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego czy specjalistyczno-terapeutycznego, także w przypadku ocen sytuacji dziecka umieszczonego w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego do ich dokonania będą mogli być zapraszani w szczególności przedstawiciele: sądu właściwego ze względu na miejsce położenia placówki, właściwego powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, centrum usług społecznych, Policji, ochrony zdrowia, instytucji oświatowych oraz inne podmioty i osoby działające na rzecz dziecka i rodziny, osoby bliskie dziecku, a także przedstawiciel ośrodka adopcyjnego (proponowane brzmienie art. 139 ust. 1a).

Do katalogu kwalifikacji osób zatrudnianych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nowelizacja włącza pielęgniarki, które mogą być zatrudniane stosownie do potrzeb (proponowane brzmienie art. 98 ust. 1 pkt. 7).

W projekcie założono stopniowe wygaszanie interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (dalej: IOP). Pomimo, że w obecnie obowiązującej ustawie zakazuje się umieszczania dzieci do 10 roku życia w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (z wyłączeniem placówek typu rodzinnego), równoległe obowiązujące przepisy tej ustawy umożliwiają tworzenie IOP-ów, czyli placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej dla 20 noworodków i niemowląt. Zgodnie ze współczesną wiedzą psychologiczną, instytucje dla dzieci najmłodszych są wysoce niepożądane. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. w „Wytycznych ONZ dotyczących opieki zastępczej nad dziećmi” [United Nations “Guidelines for the Alternative Care of Children”] bądź opracowaniach eksperckich „Unicef White Paper: The role of small-scale residential care for children in the transition from institutional to community-based care and in the continuum of care in the Europe and Central Asia Region”. Istnieje wśród ekspertów *consensus*, że dzieci poniżej 6 roku życia nigdy nie powinny być umieszczane w żadnych formach instytucjonalnej pieczy zastępczej. Obejmuje to także dzieci z niepełnosprawnościami. Co więcej, dla dzieci z niepełnosprawnościami, właśnie ze względu na złożone potrzeby, zawsze powinny być poszukiwane rodzinne formy pieczy zastępczej i

umieszczanie ich w pieczy rodzinnej powinno być traktowane jako priorytet. W IOP-ach dziecko nie ma stałego opiekuna, co wynika z instytucjonalnego charakteru tych podmiotów. Funkcjonuje tam zmianowy system pracy, ma miejsce naturalna dla zakładów pracy rotacja pracowników, a w razie korzystania przez IOP z pomocy wolontariuszy, także rotacja wolontariuszy. Brak jednego, stałego opiekuna skutkuje wykształceniem u dziecka pozabezpieczonego stylu przywiązania, to z kolei przekłada się na trudności w późniejszym prawidłowym funkcjonowaniu społecznym, a w skrajnych sytuacjach skazuje dziecko na wykształcenie u niego zdeorganizowanego stylu przywiązania uniemożliwiającego poprawne funkcjonowanie społeczne. Pozostawienie w przepisach możliwości instytucjonalizacji dzieci najmłodszych, w wieku 0-12 miesięcy i zaniechanie systemowego tworzenia dla nich rodzinnych form pieczy zastępczej, przełoży się na wzrost kosztów opieki nad dziećmi na późniejszym etapie, poprzez zwielokrotnienie potrzeby poradnictwa, terapii psychologicznej i psychiatrycznej². Należy też zauważyć, że dziecko nie później niż po osiągnięciu 1 roku życia, zgodnie z założeniami i nazwą ośrodka „preadopcyjny”, jest z IOP-u kierowane do adopcji. Oznacza to, że ustawodawca, projektując IOP-y, założył że dzieci w nich umieszczone będą mogły być wychowane w środowisku rodzinnym (rodzinach adopcyjnych), które będą w stanie zabezpieczyć ich potrzeby medyczne i rozwojowe. Kierunek podejmowanych działań wynika z przyjętych założeń deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, która zakłada etapowe zapewnianie małoletnim opieki głównie w środowisku jak najbardziej zbliżonym do naturalnego oraz wzmacnianie rodzinnych form pieczy zastępczej. Działanie to zgodne z dokumentami przyjętymi zarówno na poziomie krajowym (np. Strategia rozwoju usług

² Badania prowadzone nad neurorozwojem dzieci instytucjonalizowanych jako niemowlęta w placówkach spełniających wysokie kryteria jakościowej opieki w Stanach Zjednoczonych, w Szwajcarii czy w Portugalii (Harden 2002, Sand 2024, Figueiredo 2025), mówią o skutkach i społecznych kosztach instytucjonalizacji dzieci najmłodszych. Efekt wczesnej deprywacji instytucjonalnej ma bowiem u źródła fakt, iż niemowlęta nie są ewolucyjnie i biologicznie przystosowane do wychowania poza formami rodzinnymi – gwarantującymi całodobową dostępność tego samego opiekuna, który buduje wobec dziecka tzw. model bezpiecznej bazy (*secure base model*), dostarcza dziecku powtarzalnych bodźców i stymulacji, a nade wszystko tworzy z dzieckiem relację przywiązaniową (Schofield i Beek, 2014). Badania nad rozległymi skutkami wczesnej, całodobowej instytucjonalizacji najmłodszych dzieci są prowadzone od lat, przy czym do roku 2006 istniało już 2624 takich międzynarodowych badań, co ukazuje wagę tego problemu i twardość metodologiczną zreferowanych wyżej ustaleń (Johnson i in. 2006). Każda bowiem forma instytucjonalnej opieki całodobowej nad niemowlęciem, niezależnie od wysiłku zatrudnionej kadry, będzie wiązała się z bardzo wysokimi kosztami rozwojowymi dziecka, a przez to wpływała również negatywnie na późniejszą stabilność rodziny adopcyjnej, zastępczej bądź biologicznej, w zależności od sytuacji konkretnego dziecka.

społecznych, polityka publiczna do roku 2030), jak i międzynarodowym. Co więcej, planowane odejście od interwencyjnych placówek preadopcyjnych będzie wdrożeniem Zaleceń Ogólnych Komitetu Praw Dziecka ONZ z 2015 powtórzonych w Zaleceniach tego Komitetu w 2021 roku. Komitet wezwał Polskę m.in. do likwidacji instytucjonalnych form pieczy zastępczej dla dzieci poniżej 1 roku życia oraz działań na rzecz deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej dla dzieci z niepełnosprawnościami.

W trzech istniejących obecnie IOP-ach (w województwach mazowieckim, łódzkim i śląskim) przebywa około 50 dzieci. W ramach prowadzonych konsultacji ze środowiskiem pieczy zastępczej, w tym z podmiotami prowadzącymi IOP-y, analizowano przywołane powyżej argumenty naukowe dotyczące negatywnego wpływu instytucjonalizacji na prawidłowy rozwój noworodków, niemowląt i dzieci najmłodszych oraz omawiano potrzebę utworzenia ok. 25 rodzin zastępczych dla dzieci obecnie przebywających w IOP-ach. Resort rodziny przygotowując w ramach nowelizacji podstawy prawne do funkcjonowania pozarządowych organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej, których zadaniem będzie pozyskanie rodzin zastępczych mogących podjąć się opieki nad tymi dziećmi, zaproponował realizację wygaszenia IOP-ów do 30 czerwca 2027 roku. W związku z planami organizacji pozarządowych prowadzących obecnie IOP, ubiegania się o możliwość pełnienia funkcji Pozarządowego Organizatora Rodzinnej Pieczy Zastępczej, w nowelizacji przewidziano uproszczenie procedury dotyczącej przygotowania do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dla pracowników IOP-ów, którzy mając już doświadczenie pracy z dziećmi, będą zwolnieni z konieczności pełnego szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych, w przypadku obejmowania opieką dzieci z IOP.

Projekt wprowadza, obok obecnej zasady nierozdzielania rodzeństwa, bardzo ważną zasadę łączenia rodzeństwa umieszczonego w pieczy zastępczej. Zgodnie z dzisiejszym brzmieniem art. 112⁸ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego rodzeństwo powinno być umieszczone w tej samej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej, chyba że byłoby to sprzeczne z dobrem dziecka. Niestety zdarza się, że w sytuacji braku miejsc w pieczy zastępczej lub w sytuacji, kiedy umieszczenie dzieci nie następuje jednocześnie rodzeństwa są umieszczane w różnych formach pieczy zastępczej i dodatkowo kontakt między nimi nie jest podtrzymywany, lub nie podejmuje się prób jego nawiązania. Projekt prowadzi nowe regulacje w tym zakresie. W sytuacji rozdzielenia rodzeństwa umieszczonego

w pieczy z zastępczej starosta lub marszałek województwa, we współpracy odpowiednio z organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej, zespołem do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w instytucjonalnej pieczy zastępczej lub dyrektorem placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, są zobowiązani do podejmowania działań zmierzających do umieszczenia rodzeństwa razem w pieczy zastępczej biorąc pod uwagę ich potrzeby, chyba, że wspólne umieszczenie rodzeństwa byłoby sprzeczne z ich dobrem. Przepis ten stanowi realizację art. 8 Konwencji o prawach dziecka, zgodnie z którym Państwa-Strony są m.in. zobowiązane do podejmowania działań mających na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym stosunków rodzinnych. Należy przy tym wskazać, iż w systemie wspierania rodziny, pieczy zastępczej i adopcji pojęcie „łączenie rodzeństwa” jest pojęciem oznaczającym nie tylko podejmowanie działań zmierzających do połączenia rodzeństwa rozdzielonego w wyniku ingerencji służb, czy okoliczności faktycznych, ale także podejmowanie działań, których celem jest umożliwienie dzieciom nawiązania więzi, która z różnych powodów dotychczas nie mogła być powstać (np. z uwagi na fakt, że dzieci się nie znają). Do obowiązków organów należy zatem w takiej sytuacji podjęcie wszelkich możliwych kroków umożliwiających małoletnim skorzystanie z przysługującego im prawa do zachowania stosunków rodzinnych, rozumianego w takiej sytuacji w sposób rozszerzający - jako umożliwienie im nawiązania nieistniejącej dotąd relacji faktycznej. Należy przy tym zaznaczyć, iż zasada łączenia rodzeństwa, zarówno w obszarze pieczy zastępczej jak i adopcji, nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego. Odstępstwo od niej może być jednak podyktowane jedynie dobrem dzieci. Wśród przykładów sytuacji mogących uzasadniać odstępstwo od niej, może być np. bezwzględnie demoralizujący wpływ jednego z dzieci na inne lub z uwagi na szczególne potrzeby dzieci konieczność objęcia ich różnymi formami opieki przy jednoczesnym braku więzi między nimi (proponowane brzmienie art. 33a).

POMOC DLA OSÓB USAMODZIELNIANYCH

Proces usamodzielnienia jest bardzo istotnym elementem systemu pieczy zastępczej, oddziałującym także na cały system zabezpieczenia społecznego. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej objęcie dziecka jedną z form pieczy zastępczej następuje na okres nie dłuższy niż do osiągnięcia pełnoletności. Osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może co do zasady przebywać w

dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej za zgodą odpowiednio rodziny zastępczej, prowadzącego rodzinny dom dziecka, dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej albo dyrektora regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę lub legitymuje się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Jeśli jednak nie spełnia warunku kontynuowania nauki lub już jako osoba pełnoletnia podejmuje decyzję o opuszczeniu pieczy zastępczej, wówczas rozpoczyna samodzielne życie, które dla młodego człowieka w wielu sytuacjach jest bardzo trudnym doświadczeniem. Należy bowiem zwrócić uwagę, że w większości przypadków środowisko pochodzenia osób opuszczających pieczę zastępczą, rozumiane nawet w bardzo szeroki sposób, nie oferuje im wsparcia, a częstokroć stwarza zagrożenie kształtowania dysfunkcyjnych postaw. Oznacza to zatem, że jednym źródłem wsparcia wychowanka pieczy zastępczej jest system usamodzielnień. Dlatego w trosce o jego skuteczność wprowadzane są zmiany, które mają na celu wyposażenie młodych ludzi w umiejętności społeczne i emocjonalne, będące praktycznym przygotowaniem ich do samodzielnego i odpowiedzialnego życia. Dobrze przeprowadzony proces usamodzielnienia jest inwestycją istotną dla całego społeczeństwa - w wielu przypadkach umożliwia przerwanie błędnego koła związanego z realizacją scenariusza, w którym dzieci z kolejnych pokoleń z danej rodziny trafiają do pieczy zastępczej.

Aktualne przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w dużej mierze skupiają się na pomocy finansowej dla usamodzielnianych. Proces usamodzielnienia jest traktowany – co pokazuje obserwacja wielu indywidualnych historii wychowanków – jako wypłata świadczeń. Tymczasem jego zasadniczym celem powinno być przygotowanie młodych ludzi do samodzielnego, odpowiedzialnego życia, zgodnego z ich aspiracjami i możliwościami. Przedmiotowy projekt zakłada szersze patrzanie na proces usamodzielnienia, opisany w proponowanym brzmieniu art. 139aa oraz art. 139c-139i ustawy zmienianej. Projekt zmienia czas rozpoczęcie procesu usamodzielnienia i określa go jako ukończenie przez wychowanka pieczy zastępczej 16. roku życia (proponowane brzmienie art. 139 c ust. 1). Obecnie – zgodnie z art. 145 ust 2 ustawy, wychowanek wskazuje opiekuna usamodzielnienia na rok przed osiągnięciem pełnoletniości. Jest to zatem kompleksowa i istotna zmiana, mająca na celu osiągnięcie większej skuteczności poprzez wcześniejsze rozpoczęcie działań związanych z wchodzeniem w dorosłe życie. Rozpoczęcie właściwego procesu usamodzielnienia poprzedzać będzie zindywidualizowana diagnoza sytuacji dziecka,

której celem jest rozpoznanie jego potrzeb, sytuacji rodzinnej, psychospołecznej oraz predyspozycji zawodowych, pod kątem rozpoczęcia, a następnie odpowiedniego ukształtowania procesu usamodzielnienia. Diagnoza ta będzie dokonywana przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, zespół do spraw okresowej oceny dziecka lub dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego podczas okresowej oceny dziecka przeprowadzanej bezpośrednio przed ukończeniem 16. roku życia. Jej opracowanie będzie się odbywać we współpracy w szczególności ze specjalistami w zakresie szkolnictwa, rozwoju zawodowego, a także rynku pracy. Stąd też do celów oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej dodano opracowanie zindywidualizowanej diagnozy sytuacji wychowanka pod kątem możliwości rozpoczęcia procesu usamodzielnienia oraz dodatkowo ewentualną weryfikację i ocenę sposobu realizacji programu usamodzielnienia (proponowane brzmienie art.139aa).

Po opracowaniu zindywidualizowanej diagnozy sytuacji wychowanka w terminie 3. miesięcy od ukończenia 16. roku życia osoba, która rozpoczyna proces usamodzielnienia, będzie wybierała opiekuna usamodzielnienia. Wybrana osoba będzie zobowiązana przedstawić na piśmie swoją zgodę do pełnienia tej funkcji. W przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej po ukończeniu przez nie 16. roku życia, termin 3. miesięcy, o którym mowa powyżej, będzie się rozpoczynał od dnia umieszczenia tego dziecka w pieczy zastępczej. W przypadku zaś niewskazania osoby, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia lub nieuzyskania przez tę osobę zatwierdzenia przez kierownika jednostki organizacyjnej powiatu, który organizuje wsparcie osób usamodzielnianych, lub podmiotu, któremu powiat na podstawie art. 190 ustawy nowelizowanej zlecił organizację wsparcia osób usamodzielnianych, opiekuna usamodzielnienia będzie wskazywał kierownik tej jednostki lub tego podmiotu.

Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami opiekunem usamodzielnienia może być osoba tworząca rodzinę zastępczą, prowadząca rodzinny dom dziecka, koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, osoba będąca w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej wychowawcą lub psychologiem, pracownik organizacji pozarządowej w rozumieniu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub inna osoba wyznaczona przez tę organizację do pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia, lub inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą i zaakceptowana przez kierownika

powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie. Projekt nowelizacji wprowadza szerszą definicję wskazując w proponowanym brzmieniu art. 139f, że opiekunem usamodzielnienia może być osoba, która poprzez swoje predyspozycje, doświadczenia lub wykształcenie daje rękojmię długofalowej realizacji działań przyczyniających się do uzyskania przez osobę usamodzielnianą samodzielności. Opiekun usamodzielnienia musi spełniać wymogi dotyczące niekaralności i niefigurowania w rejestrach, analogicznie do innych osób pracujących z dziećmi w ramach systemu pracy z rodzin, pieczy zastępczej i adopcji. Do zadań opiekuna usamodzielnienia określonych w proponowanym brzmieniu art. 139g ustawy zmienianej, będzie należało podejmowanie działań, które przyczynią się do uzyskania samodzielności przez osobę usamodzielnianą, w szczególności poprzez wspieranie tej osoby, a także opracowywanie we współpracy z osobą usamodzielnianą indywidualnego programu usamodzielnienia i dokonywanie we współpracy z tą osobą jego zmian, ocena realizacji indywidualnego programu usamodzielnienia oraz współpraca z podmiotami publicznymi i niepublicznymi, których działalność może wspierać proces usamodzielnienia. Dodatkowo projekt wprowadza udział opiekuna usamodzielnienia w ocenie sytuacji dziecka, co umożliwi pełną wymianę informacji na temat usamodzielniającego się dziecka z innymi osobami i podmiotami biorącymi w niej udział. Planuje się też zapewnienie opiekunom usamodzielnienia dostępu do wsparcia merytorycznego i edukacyjnego, dostosowanego do lokalnych potrzeb i specyfiki pracy, w szczególności poprzez umożliwienie udziału w szkoleniach, konsultacjach specjalistycznych lub grupach wsparcia oraz dostępu do informacji. Wsparcie to zapewnia powiat lub podmiot, którym powiat zlecił realizację tego zadania (proponowane brzmienie art. 139f ust. 5).

Projekt zakłada również, że w przypadku podopiecznych pieczy instytucjonalnej, praca opiekuna usamodzielnienia będzie wykonywana w ramach stosunku pracy w systemie zadaniowego czasu pracy albo umowy o świadczenie usług, do której, zgodnie z ustawą ¹ Kodeks cywilny, stosować się będzie przepisy dotyczące zlecenia. Opiekun usamodzielnienia będzie zatrudniany przez kierownika jednostki organizacyjnej powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie lub podmiot, któremu powiat na podstawie art. 190 ustawy zmienianej zlecił organizację wsparcia osób usamodzielnianych. W projekcie ustawy, w proponowanym brzmieniu art. 139f ust. 7, określono minimalne miesięczne wynagrodzenie opiekuna usamodzielnienia wychowanka instytucjonalnej pieczy zastępczej, na poziomie 300 zł za każdego wychowanka.

Kwota ta będzie waloryzowana na zasadach analogicznych do pozostałych świadczeń i wynagrodzeń, o których mowa w ustawie. W proponowanym brzmieniu art. 139f ust. 8 wprowadzono ograniczenie, że osoba zatrudniona w placówce pieczy instytucjonalnej może pełnić rolę opiekuna usamodzielnienia dla nie więcej niż 3 wychowanków. Zatrudnienie opiekuna usamodzielnienia będzie dawało powiatowi lub podmiotowi, któremu powiat zlecił na podstawie art. 190 zadanie organizacji wsparcia osób usamodzielnianych, możliwość rozliczania opiekuna usamodzielnienia z realizowanej z wychowankiem pracy. Rozwiązanie opisane powyżej ogranicza sytuacje, w których opiekunowie usamodzielnień nie mają motywacji do zaangażowania się w proces wsparcia wychowanka, zaś jakość ich pracy i rezultat procesu nie jest w żaden sposób oceniany.

Zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 139h, ust 1, w terminie 3. miesięcy od ustanowienia opiekuna usamodzielnienia osoba usamodzielniana wspólnie z opiekunem usamodzielnienia będą opracowywać indywidualny program usamodzielnienia, którego podstawę będzie stanowić omówiona powyżej zindywidualizowana diagnoza sytuacji dziecka. Następnie program będzie zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie lub podmiotu, któremu powiat na podstawie art. 190 zlecił organizację wsparcia osób usamodzielnianych.

Projekt zakłada (proponowane brzmienie art.139h ust 2), że oprócz już dziś określonych w ustawie elementów program usamodzielnienia będzie zawierał dodatkowo także wskazanie miejsca, w którym wychowanek zamierza się osiedlić po opuszczeniu pieczy zastępczej oraz terminy realizacji poszczególnych działań, w szczególności orientacyjne terminy ubiegania się o świadczenia finansowe na realizację programu usamodzielnienia, w tym na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie lub zagospodarowanie. Zapisy te mają na celu m.in. odpowiednie zaplanowanie podejmowania przez powiat określonych działań mogących mieć wpływ na realizację planu. Dodatkowo projekt zakłada, że program usamodzielnienia będzie zawierał uzgodniony z osobą usamodzielnianą sposób wydatkowania zgromadzonych przez nią środków finansowych, w szczególności środków ze świadczenia wychowawczego, o ile zostały one zgromadzone. Rozwiązanie to ma na celu realną naukę dysponowania budżetem, oraz podkreślenie podmiotowości osoby usamodzielnianej poprzez włączenie jej w podejmowanie decyzji mających m.in. skutki finansowe.

Oprócz już dziś realizowanej oceny końcowej procesu usamodzielnienia, dokonywanej po zakończeniu realizacji indywidualnego programu usamodzielnienia przez osobę usamodzielnianą, opiekuna usamodzielnienia i kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie lub podmiotu, któremu powiat na podstawie art. 190 nowelizowanej ustawy, zlecił organizację wsparcia osób usamodzielnianych, projekt nowelizacji zakłada wprowadzenie także oceny efektywności procesu usamodzielnienia. Ocena ta będzie dokonywana w terminie roku po zakończeniu procesu usamodzielnienia przez podmiot zatrudniający opiekuna usamodzielnienia we współpracy z osobą, która ukończyła proces usamodzielnienia. Ocena efektywności procesu usamodzielnienia będzie brała pod uwagę efekty współpracy wychowanka z opiekunem usamodzielnienia, w szczególności analizę sytuacji osobistej i zawodowej wychowanka. Jest to zatem narzędzie pozwalające określić jakość i efektywność wykonywanych przez opiekuna usamodzielnia zadań, pod kątem zasadności zatrudniania go

Ponadto projekt wprowadza także możliwość zlecenia przez powiat zadania polegającego na wsparciu osób usamodzielnianych opuszczających, po osiągnięciu pełnoletności, pieczę zastępczą. Zmiana ta pozwoli na wykorzystanie potencjału organizacji, które wspierają usamodzielnianych. Działanie podmiotów niepublicznych w wielu przypadkach umożliwia realizację zadań publicznych w sposób bardziej spersonalizowany i oparty na relacjach, a przez to efektywniejszy. Organizacje te, często wąsko wyspecjalizowane w zakresie usamodzielniania, jak i zakorzenione w środowiskach lokalnych, znają problemy i potencjał obszaru, w którym działają, gwarantując tym samym wysoką jakość świadczonych usług. Konsekwencją tego rozszerzenia jest proponowane brzmienie art. 139d ustawy nowelizowanej.

W trosce o stworzenie realnej szansy na usamodzielnienie wychowanków kontynuujących naukę, nowelizacja przewiduje podniesienie świadczenia na kontynuowanie nauki ustanawiając je na poziomie 1300 zł. Dotychczasowe świadczenie w kwocie 759 zł nie zabezpieczało żadnej istotnej potrzeby wychowanków opuszczających pieczę zastępczą. Podniesienia świadczenia będzie dla części wychowanków zachętą do opuszczania pieczy zastępczej, dzięki czemu zwolnią miejsca dla dzieci oczekujących na umieszczenie (proponowane brzmienie art. 146 ust. 2). Możliwe będzie także wypłacenie fakultatywnego świadczenia losowego dla usamodzielnianych wychowanków (proponowane brzmienie art. 145

ust. 1). Nowelizacja wprowadza również możliwości zróżnicowania wysokości świadczeń związanych z usamodzielnieniem, powyżej minimalnej wartości wskazanej w ustawie, przez radę powiatu, w zależności od kryteriów określonych w uchwale rady. Jest to realizacja samorządowego postulatu by wprowadzić możliwość różnicowania świadczeń w zależności od stopnia zaangażowania wychowanka w działania prowadzące do jego samodzielności (proponowane brzmienie art. 153a).

ADOPCJE

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w dziale V określa tzw. postępowanie adopcyjne, które w znacznej mierze dotyczy czynności podejmowanych przez ośrodki adopcyjne. Według danych statystycznych resortu sprawiedliwości w 2024 r. przysposobiono 2 471 małoletnich. W porównaniu do roku 2012, kiedy to ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej weszła w życie, liczba przysposobionych dzieci spadła o blisko 30%, co oznacza, że rocznie ok. 1000 dzieci mniej znajduje rodziców. Proponowane w projekcie rozwiązania związane z procedurami adopcyjnymi mają na celu ich usprawnienie, ale także zakładają poprawę bezpieczeństwa dzieci w tych procedurach.

Do ośrodków adopcyjnych zgłaszane są dzieci z tzw. uregulowaną sytuacją prawną. W większości przypadków są to dzieci rodziców, którzy zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej. Samo pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej nie jest tożsame z pozbawieniem ich prawa do kontaktów z dzieckiem. W wielu sytuacjach, gdy powrót dziecka do rodziny biologicznej absolutnie nie jest możliwy, jednak perspektywa adopcji dziecka staje się realna, zaczynają oni podejmować takie działania, których celem jest utrudnienie adopcji, m.in. poprzez nastawianie dziecka przeciwko adopcji. Czasem takie same skutki odnoszą np. kontakty z dziadkami, czy też innymi osobami spokrewnionymi lub spowinowaconymi z dzieckiem, którzy nie kierują się jego dobrem. Projekt zakłada, że w sytuacjach, gdy ośrodek adopcyjny, organizator rodzinnej pieczy zastępczej, dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej lub dyrektor regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej, uzyskają informacje o utrudnianiu podejmowania czynności związanych z przysposobieniem dziecka przez osoby spokrewnione lub spowinowacone dziecka wówczas będą zobowiązani do poinformowania o tym sądu, który w takich przypadkach powinien rozważyć zasadność nałożenia przez sąd zakazu kontaktów z dzieckiem (art. 155 ust. 3). Rozwiązanie, o którym mowa powyżej, ma być narzędziem, którego celem będzie przede wszystkim przeciwdziałanie sytuacjom sprzecznym z dobrem dziecka.

Projekt zakłada zmiany w zakresie funkcjonowania tzw. Oprogramowania Adopcja, które służy obsłudze procedur adopcyjnych. Jego uruchomienie w 2023 r. i rozpoczęcie digitalizacji procedur było krokiem milowym w unowocześnianiu sposobów wykonywania zadań przez ośrodki adopcyjne. System ten jest wciąż rozwijany i docelowo zastąpi on całkowicie wymianę dokumentacji kwalifikacyjnej pomiędzy ośrodkami adopcyjnymi. Projekt proponuje m.in. zmiany w brzmieniu dzisiejszego art. 155a ust. 2, zapewniając tym samym jednolite brzmienie wszystkich wskazanych w nim punktów w zakresie zapewnienia ochrony danych osobowych w nim zawartych, oraz wskazując, że administratorem danych osobowych przetwarzanych w systemie oprócz ministra właściwego do spraw rodziny, ośrodka adopcyjnego i marszałka, będzie także wojewoda, który zgodnie z dziś już obowiązującym brzmieniem art. 155a ust. 1 i art. 186 ust. 1 pkt. 3a ustawy ma dostęp do przedmiotowego systemu w celu kontroli zapewnienia odpowiedniej jakości prowadzonych przez ośrodki adopcyjne procedur przysposobienia. Projekt doprecyzowuje kwestię pseudonimizacji danych dziecka. Zakłada się, że ośrodek adopcyjny będzie dokonywał w systemie pseudonimizacji danych dziecka nie tylko po utracie przez dziecko kwalifikacji do przysposobienia, ale także w sytuacji nieuzyskania w ogóle przez to dziecko kwalifikacji. Rozwiązanie to ma służyć wzmocnieniu ochrony danych osobowych, w tym przeciwdziałaniu nadmiernemu ich przetwarzaniu. Należy bowiem wskazać, iż do ośrodków adopcyjnych każdego roku zgłaszanych jest około 6000 małoletnich, w tym pozytywną kwalifikację do przysposobienia otrzymuje około 28% dzieci. Ośrodek adopcyjny będzie przechowywał dane, w tym te poddane pseudonimizacji, przez okres roku od dnia ukończenia przez daną osobę 18. roku życia. Dopiero bowiem po ukończeniu 18. roku życia przez zgłoszone uprzednio do ośrodka adopcyjnego dziecko, będzie można z całą pewnością stwierdzić, że nie będzie ono więcej podmiotem procedur adopcyjnych. Do ukończenia jednak 18 roku życia sytuacja dziecka wciąż może się zmieniać, i np. mimo wcześniejszego braku kwalifikacji do przysposobienia, taka kwalifikacja w pewnym momencie może być zasadna. Wówczas ośrodek adopcyjny powinien mieć możliwość depseudonimizacji danych dziecka, tak aby zachować ciągłość jego historii. Dane te usuwane będą niezwłocznie po upływie okresów przechowywania, tj. po upływie roku od dnia ukończenia przez daną osobę 18. roku życia. Projekt wskazuje też, że ośrodek adopcyjny będzie usuwał dane przysposobionego oraz przysposabiających po upływie 50 lat od uprawomocnienia się postanowienia o przysposobieniu. Rozwiązanie to ma na celu zapewnienie dorosłym adoptowanym ułatwienia poszukiwania własnych korzeni, a ośrodkom adopcyjnym identyfikację ośrodka prowadzącego daną sprawę oraz ewentualne znalezienie jej w swoich

aktach. Dodatkowo takie rozwiązanie ułatwi także tzw. łączenie rodzeństw, umożliwi bowiem poprzez poszukiwania po numerze PESEL rodzica biologicznego, znalezienie rodzeństwa nie tylko wśród dzieci będących w procedurach, ale także już po ich przysposobieniu (art. 155a).

Dodatkowo proponuje się, że ośrodek adopcyjny będzie dokonywał w systemie, pseudonimizacji danych kandydatów do przysposobienia dziecka, nie niezwłocznie tak jak to miejsce dziś, ale po upływie 3 lat od:

- ☐ utraty ważności pozytywnej opinii kwalifikacyjnej wydanej kandydatom do przysposobienia dziecka,
- ☐ wydania kandydatom do przysposobienia dziecka negatywnej opinii kwalifikacyjnej lub
- ☐ rezygnacji kandydatów do przysposobienia dziecka z udziału w procedurze adopcyjnej.

Zmiana ta ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom poprzez umożliwienie ośrodkom adopcyjnym identyfikacji kandydatów, którzy prowadzą tzw. turystykę adopcyjną, czyli np. w sytuacji uzyskania negatywnej opinii kwalifikacyjnej w jednym ośrodku adopcyjnym zgłaszają się do kolejnych, ucząc się tym samym właściwego rozwiązywania chociażby testów diagnostycznych. Rozwiązanie to da ośrodkom adopcyjnym wiedzę, że dany kandydat uczestniczył już uprzednio w procedurze prowadzonej w innym ośrodku adopcyjnym i będą mogły w czasie prowadzonej przez siebie rozmowy czy też diagnostyki poruszyć z kandydatami kwestię ich wcześniejszej współpracy z innymi ośrodkami adopcyjnymi. Zmiana ta jest powiązana także m.in. z rozszerzeniem danych kandydatów do przysposobienia, które może przetwarzać ośrodek adopcyjny właśnie o informacje dotyczące prowadzonych dotychczas procedur przysposobienia (dodawany pkt. 19 w art. 161 ust. 2 ustawy zmienianej), oraz oświadczeniem dotyczącym prowadzonych dotychczas procedur adopcyjnych dołączanym przez kandydata do wniosku składanego w ośrodku adopcyjnym (dodawany pkt 8 w ust. 7 art. 172 ustawy zmienianej). Dodatkowo projekt zakłada rozszerzenie wykorzystania systemu także na kwestie związane z dokonywaniem wstępnej oceny kandydatów do przysposobienia dziecka, sporządzaniem opinii kwalifikacyjnej o kandydatach do przysposobienia dziecka oraz opinii, o której mowa w art. 586 § 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. ☐ Kodeks postępowania cywilnego.

Projekt przewiduje również rozszerzenie zadań ośrodka adopcyjnego o koordynowanie współpracy w szczególności pomiędzy rodziną zastępczą, prowadzącym rodzinny dom dziecka, organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, dyrektorem placówki opiekuńczo-wychowawczej lub dyrektorem regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej oraz kandydatami do przysposobienia dziecka w zakresie przejścia dziecka z pieczy zastępczej do rodziny adopcyjnej. Już dziś przepisy wskazują, że ośrodek adopcyjny współpracuje z kandydatami do przysposobienia dziecka w zakresie opieki nad dzieckiem i jego wychowania (art. 160 ust. 1). Proponowane w projekcie rozwiązanie (proponowane brzmienie art. 156 ust 1 pkt 14) zakłada zdecydowanie szerszą współpracę w procesie przejmowania przez nich opieki nad dzieckiem. Przejście bowiem dziecka z pieczy zastępczej do rodziny adopcyjnej powinno odbywać się płynnie, z pełnym poszanowaniem zasady dobra dziecka oraz więzów łączących je z osobami, które dotychczas otaczały je opieką. Jakość tego procesu ma bardzo realny wpływ na poczucie bezpieczeństwa dziecka, oraz jego możliwość nawiązania więzi z nowymi opiekunami.

Do zadań ośrodka adopcyjnego dodano również wspieranie psychologiczne osób przysposobionych poszukujących informacji na temat swojego pochodzenia oraz osób przysposabiających (proponowane brzmienie art. 156 ust. 1 pkt 15). Poszukiwanie informacji na temat własnych korzeni jest istotnym elementem budowania tożsamości przede wszystkim przez dorosłych adoptowanych. Źródłem takich informacji jest aktualnie przede wszystkim sąd, przed którym odbyło się przysposobienie oraz urząd stanu cywilnego. Zadaniem ośrodka adopcyjnego będzie zatem przede wszystkim wsparcie psychologiczne osób, które poznają informacje na temat swoich rodziców biologicznych, czy też rodzeństwa jak również wsparcie osób przysposabiających, dla których poszukiwanie korzeni przez przysposobione przez nich kiedyś dziecko, w wielu sytuacjach, jest bardzo trudnym doświadczeniem (proponowane brzmienie art. 156 ust. 1 pkt 16). Dodatkowo aktualnie ośrodki adopcyjne stosują bardzo różną interpretację posiadania uprawnień dotyczących możliwości udostępnienia dokumentów będących w zasobach ośrodka adopcyjnego dorosłym adoptowanym, którzy w tym celu zgłaszają się do ośrodków. Projekt proponuje wprowadzenie do systemu prawnego przepisu, który będzie wprost wskazywał, że ośrodek adopcyjny będzie udostępniał dorosłemu przysposobionemu posiadaną w swoich zasobach dokumentację kwalifikacyjną dotyczącą jego osoby. Z dokumentacji tej dorosły adoptowany będzie mógł uzyskać informacje m. in. na temat przebiegu swojego pobytu w pieczy zastępczej, diagnoz, opinii. W celu jednak zapewnienia ochrony danych osobowych zakłada

się, że dokumentacja ta będzie udostępniana po dokonaniu anonimizacji danych osobowych innych osób w niej wymienionych. Oznacza to, zatem że źródłem danych osobowych rodziców biologicznych, czy też ewentualnego rodzeństwa w dalszym ciągu będzie odpowiednio przede wszystkim sąd oraz w niektórych sytuacjach także urząd stanu cywilnego (proponowane brzmienie art. 172c).

Projekt zakłada wprowadzenie dodatkowych rozwiązań mających na celu zwiększenie bezpieczeństwa dzieci w adopcjach zagranicznych. Liczba adopcji powiązanych ze zmianą miejsca zamieszkania dziecka na miejsce poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej jest niewielka – w 2024 roku dotyczyła 14-ściorga dzieci. Nie zwalnia to jednak od konieczności zapewnienia maksymalnego bezpieczeństwa przysposabianym dzieciom. Polska jest stroną Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego. Konwencja ta wskazuje m.in., że organy centralne zastosują bezpośrednio bądź za pośrednictwem władz publicznych lub innych właściwie upoważnionych instytucji w ich państwach wszelkie odpowiednie środki, w szczególności w celu udzielania informacji w zakresie, w jakim zezwala na to prawo ich państwa, na uzasadnione zapytania innych organów centralnych lub władz publicznych, dotyczących sytuacji konkretnego przysposobienia. W ślad za tym przepisem projekt ustawy formułuje zasady tzw. postadopcji, czyli procedury pozyskiwania informacji na temat sytuacji dziecka już po jego przysposobieniu i przyjechaniu z rodzicami do tzw. państwa przyjmującego. Zaproponowano, że w przypadku tego szczególnego typu przysposobienia organ centralny lub ośrodek adopcyjny, o którym mowa w art. 168 ust. 2 będzie mógł:

- ☐ utrzymywać kontakt z przysposabiającymi i przysposabianym za pośrednictwem środków umożliwiających indywidualne porozumiewanie się na odległość;
- ☐ przeprowadzać, za pośrednictwem polskich służb konsularnych lub innych upoważnionych przez organ centralny, o którym mowa w art. 187 ust. 1 pkt 9 osób, rozmowy z przysposabiającym i przysposabianym oraz odbywać wizyty w miejscu ich pobytu;
- ☐ żądać informacji na temat sytuacji przysposobionego i przysposabiającego, niezbędnych do sporządzenia raportu określającego sytuację dziecka i przekazywania go do organu centralnego, o którym mowa w art. 187 ust. 1 pkt 9 lub ośrodka adopcyjnego, o którym mowa w art. 168 ust. 2. Zakłada się, że informacje te powinny być przekazywane nie rzadziej niż raz na rok przez pierwsze trzy lata od dnia

uprawomocnienia się postanowienia sądu o przysposobieniu, a następnie nie rzadziej niż raz na trzy lata, aż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności.

Po wejściu w życie nowelizacji przepisów jednym z wymogów stawianych kandydatom w procedurze adopcyjnej dzieci z Polski będzie konieczność złożenia przez nich oświadczenia, w którym wyrażą oni zgodę na ww. zasady postadopcji. Rozwiązanie to ma na celu uzyskanie przez stronę polską informacji na temat sytuacji dziecka, tak aby w przypadku ujawnienia jakichś trudności w adaptacji w nowej rodzinie móc wspólnie z właściwymi organami państwa przyjmującego opracować możliwe do zastosowania środki. Konwencja haska wskazuje, iż organy centralne mogą wykonywać swoje działania bezpośrednio bądź za pośrednictwem władz publicznych lub innych właściwie upoważnionych instytucji w ich państwach. Zgodnie z Konwencją haską, instytucja upoważniona w jednym Umawiającym się Państwie może działać w innym Umawiającym się Państwie tylko wówczas, gdy zezwolą na to właściwe organy obu państw. Stąd też doprecyzowując ten przepis Konwencji projekt ustawy wskazuje, że organizacja lub ośrodek adopcyjny licencjonowany przez rządy państw stron tej Konwencji może pośredniczyć w procedurach adopcji związanych ze zmianą miejsca zamieszkania małoletniego w Rzeczypospolitej Polskiej na miejsce zamieszkania w innym państwie, w tym uzyskiwać informacje o dzieciach zakwalifikowanych do przysposobienia związanego ze zmianą dotychczasowego miejsca zamieszkania dziecka na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na miejsce zamieszkania innym państwie, dopiero po uzyskaniu akredytacji wydanej przez organ centralny, o którym mowa w art. 187 ust. 1 pkt 9. Dodatkowo w proponowanym brzmieniu art. 167a ust. 2 wskazano, że akredytowana organizacja lub ośrodek zobowiązane będą do działania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez przedstawiciela, którym będzie mogła być osoba, która:

- ☐ daje rękojmię należytego wypełniania swoich obowiązków;
- ☐ posiada co najmniej roczne doświadczenie w zakresie pracy z dzieckiem lub rodziną;
- ☐ nie jest i nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie jest jej zawieszona ani ograniczona;
- ☐ wypełnia obowiązek alimentacyjny ☐ w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do niej wynika z tytułu egzekucyjnego;
- ☐ spełnia warunki określone w art. 7b;

- ☐ w przypadku cudzoziemców posiada potwierdzoną certyfikatem znajomość języka polskiego, potwierdzoną jednym z dokumentów, o których mowa w art. 211 ust. 3 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach.

Informacje składane przez przedstawiciela będą składane pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań (proponowane brzmienie art. 167a ust. 4). Konsekwencją tych zmian będzie rozszerzenie uprawnień organu centralnego i ośrodka adopcyjnego o którym mowa w art. 168 ust. 2, do przetwarzania danych osobowych o przedstawicielach. Akredytowany podmiot zobowiązany będzie do niezwłocznego poinformowania organu centralnego na piśmie o każdej zmianie istotnych okoliczności mających wpływ na uzyskanie akredytacji lub istotnych informacjach dotyczących przedstawiciela, jak również o każdej sytuacji zagrażającej dobru dziecka. W przypadku gdyby podmiot nie uzyskał, utracił lub nie wystąpił o przedłużenie akredytacji wówczas do niezwłocznego informowania na piśmie organu centralnego o każdej sytuacji zagrażającej dobru dziecka zobowiązany będzie organ centralny, o którym mowa w art. 167b ust. 1 państwa przyjmującego dziecko. Analogiczne zobowiązanie będzie dotyczyło sytuacji, kiedy procedura adopcyjna procedowana będzie bez pośrednictwa akredytowanego podmiotu, a odbywać się będzie wyłącznie na podstawie współpracy między organem centralnym państwa pochodzenia dziecka, a organem centralnym państwa przyjmującego.

W projekcie wskazano także, że do momentu określenia przez sąd osobistej styczności każdy kontakt z dzieckiem przedstawiciela akredytowanego podmiotu lub kandydatów do przysposobienia dziecka, mających miejsce zamieszkania poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej powinien się odbywać za zgodą opiekuna prawnego oraz z udziałem pracownika ośrodka adopcyjnego (proponowane brzmienie art. 169 ust. 3). Zasada ta nie będzie dotyczyła sytuacji, kiedy przysposobienie następuje między członkami rodziny. Rozwiązanie to ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa dzieci oraz skoordynowanie działań i czuwanie nad przebiegiem tych kontaktów przez wykwalifikowanych pracowników ośrodków adopcyjnych.

W związku ze zwiększającą się liczbą cudzoziemców, którzy wybierają Polskę na swoje miejsce do życia, coraz większa liczba takich osób zgłasza się do ośrodków adopcyjnych z zamiarem adopcji dziecka czy to w Polsce, czy np. z kraju będącego krajem ich pochodzenia. Aktualnie osoby te mogą się zgłaszać do dowolnego ośrodka adopcyjnego - niestety z uwagi m.in. na kwestie językowe, czy diagnostyczne nie zawsze wszystkie ośrodki adopcyjne są w stanie podołać zadaniu związanemu z kwalifikacją i przygotowaniem takich

kandydatów do przysposobienia. Odpowiedzią na ten problem będzie możliwość wyznaczenia i ogłoszenia, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” przez ministra właściwego do spraw rodziny ośrodka adopcyjnego dedykowanego prowadzeniu, oprócz standardowych procedur, procedur adopcyjnych kandydatów do przysposobienia będących cudzoziemcami, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt. 2 i 3⁶ (proponowane brzmienie art. 163a). Wyznaczenie to nie będzie wyłączało możliwości prowadzenia procedur adopcyjnych kandydatów do przysposobienia, o których mowa powyżej, także przez inne ośrodki adopcyjne. Dodatkowo wskazano także, że w przypadku cudzoziemców ośrodek adopcyjny w celu wydania opinii kwalifikacyjnej będzie mógł skorzystać z diagnoz oraz opinii wydanych przez uprawniony organ w państwie pochodzenia kandydata (proponowane brzmienie art. 172a ust. 1a). Jest to związane m.in. z koniecznością otrzymywania narzędzi diagnostycznych do określonych narodowości kandydatów, co nie zawsze jest możliwe. Wskazano także, że w procedurze adopcyjnej, w tym w szkoleniu, w sytuacji, gdy kandydat do przysposobienia dziecka nie posługuje się językiem polskim w stopniu umożliwiającym komunikację, może uczestniczyć tłumacz. Wskazano również, że w przypadku przysposobienia związanego ze zmianą dotychczasowego miejsca zamieszkania dziecka w innym państwie na miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej koszty tłumacza, w tym koszty tłumaczeń dokumentacji niezbędnej do przeprowadzenia procedury będą ponosili kandydaci do przysposobienia. W wyjątkowych sytuacjach dotyczących w szczególności przysposobienia przez osoby spokrewnione lub spowinowaczone z dzieckiem, lub w przypadkach, kiedy dotyczy to łączenia rodzeństwa, koszty tłumacza, w tym koszty tłumaczeń dokumentacji niezbędnej do przeprowadzenia procedury, będzie mógł ponosić ośrodek adopcyjny albo organ centralny (proponowane brzmienie art. 169a).

Projekt zakłada wydłużenie z 55 dni do 3 miesięcy czasu po jakim będzie następowało przekazanie informacji do ośrodka adopcyjnego prowadzącego Centralny Bank Danych (proponowane brzmienie art. 164 ust. 10), celem analizy zasadności kwalifikacji dziecka do przysposobienia związanego ze zmianą miejsca zamieszkania w Rzeczypospolitej Polskiej na miejsce zamieszkania w innym państwie. Wydłużenie tego czasu umożliwi przed dokonaniem ww. kwalifikacji co najmniej jedno lub dwukrotne (w zależności od wieku) dokonanie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej. Pozwoli to na uzyskanie całościowego obrazu sytuacji dziecka, niezbędnego do wskazania, czy ten

szczególny typ przysposobienia leży w jego najlepszym interesie, czy też właściwe będzie poszukiwanie rodziny, która przysposobi je w Polsce.

W zakresie procedowania spraw związanych, czy to z wydawaniem opinii w zakresie kwalifikacji dziecka do przysposobienia międzynarodowego (proponowane brzmienie art. 164 ust. 11), czy to rozstrzygając w przedmiocie zgody na kontynuowanie procedury adopcji zagranicznej (art. 17 Konwencji haskiej) odpowiednio minister właściwy ds. rodziny lub organ centralny będzie mógł oprócz możliwości żądania odpowiednio uzupełnienia, aktualizacji dokumentacji kwalifikacyjnej lub dokumentacji dotyczącej kandydatów, wystąpić także do organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, zespołu w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej o przeprowadzenie dodatkowej oceny sytuacji dziecka, w której dodatkowo będzie mógł wziąć udział. Pozwoli to na uzyskanie dodatkowej informacji o aktualnej sytuacji dziecka bezpośrednio od podmiotów, które posiadają bardzo szeroką informację na jego temat. W obecnym stanie prawnym proces kwalifikacji dziecka do adopcji zagranicznej odbywa się w głównej mierze na podstawie oceny zgromadzonej w sprawie dokumentacji. Bezpośrednia rozmowa może w wielu sytuacjach pozwolić na bardziej szczegółowe poznanie sytuacji dziecka oraz wyjaśnienie ewentualnych wątpliwości, umożliwiając podjęcie działań z poszanowaniem podmiotowości dziecka.

Projekt w celu uspoźnienia używanej w ustawie terminologii we wszystkich miejscach aktu prawnego zamiast określenia „ośrodek adopcyjny upoważniony do współpracy z organami centralnymi innych państw lub z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi” wprowadza określenie „ośrodek adopcyjny, o którym mowa w art. 168 ust. 2”. Dotyczy to m.in. proponowanego w projekcie brzmienia art. 164 ust. 16-18, art. 169 ust. 2, art. 170 ust. 4.

Projekt rozszerza także uprawnienie ośrodka adopcyjnego odpowiedzialnego za kwalifikację dziecka do przysposobienia krajowego do żądania uzupełnienia lub aktualizacji nie tylko opinii, o których mowa w art. 139a ust. 1, tak jest to dziś sformułowane w ustawie, ale także pozostałych informacji i dokumentacji do przetwarzania których ośrodek adopcyjny jest uprawniony. Jakość dokumentacji na podstawie której ośrodek adopcyjny podejmuje decyzje dotyczące m.in. zasadności kwalifikacji dziecka jest kluczowa, bowiem to od niej zależy w dużej mierze, czy decyzje te będą podjęte w oparciu o aktualne i kompletne

informacje dotyczące całościowej sytuacji dziecka. W przepisie regulującym kwalifikację dziecka do przysposobienia otworzono natomiast katalog, wskazując, że analizę całościowej sytuacji dziecka w celu zbadania, czy przysposobienie leży w jego najlepszym interesie, ośrodek adopcyjny dokonuje nie jedynie na podstawie opinii, o których mowa w art. 139a ust. 1 pkt 1⁵, ale w szczególności na ich podstawie. Analogiczne rozwiązanie zastosowano także w przypadku kwalifikacji dziecka do przysposobienia międzynarodowego. Rozwiązanie to ma na celu zapewnienie ośrodkom adopcyjnym jeszcze bardziej podmiotowego podejścia do kwestii kwalifikacji dziecka do adopcji.

W nowelizacji wprowadzono brakującą dziś jednoznaczną regulację określającą właściwość miejscową ośrodka adopcyjnego w przypadku zmiany miejsca pobytu dziecka w pieczy zastępczej już po zgłoszeniu go do ośrodka adopcyjnego. W regulacji tej wskazano, że prowadzenie procedur adopcyjnych, o których mowa w art. 164, będzie w takiej sytuacji należało do zadań ośrodka adopcyjnego właściwego ze względu na miejsce pobytu dziecka, chyba że ośrodki adopcyjne postanowią inaczej i będzie to uzasadnione dobrem dziecka.

Właściwość ośrodka adopcyjnego doprecyzowano także w przypadku rodzeństwa, kiedy procedury przysposobienia prowadzone są przez różne ośrodki adopcyjne, co ma miejsce np. w sytuacji umieszczenia rodzeństwa w pieczy zastępczej na terenie różnych województw. Wskazano, że w takiej sytuacji analizy całościowej sytuacji dzieci, w tym oceny ewentualnego braku zasadności wspólnego umieszczenia rodzeństwa w jednej rodzinie przysposabiającej będą dokonywały ośrodki adopcyjne do których dzieci zostały zgłoszone kolegiąlnie. Jeśli w wyniku tej analizy ośrodki adopcyjne uznają zasadność wspólnego umieszczenia dzieci w rodzinie przysposabiającej, kolegiąlnie będą wskazywać ośrodek adopcyjny, który będzie właściwy do prowadzenia procedur adopcyjnych łączonego rodzeństwa. Przy wskazywaniu ośrodka adopcyjnego będzie trzeba wziąć pod uwagę w szczególności konieczność uczestniczenia w okresowych ocenach sytuacji tych dzieci oraz ich liczbę. W przypadku braku porozumienia ośrodków adopcyjnych, w zakresie wskazania ośrodka adopcyjnego właściwego do prowadzenia procedur adopcyjnych wskazania będzie dokonywał minister właściwy do spraw rodziny.

Oprócz rozszerzenia możliwości upoważniania szerszego niż dotychczas kręgu osób do sprawowania kontroli i udziału w posiedzeniach, w celu zapewnienia bezstronności kontroli wskazano, że osobami upoważnionymi nie mogą być nie tylko pracownicy kontrolowanych jednostek, ale w ogóle pracownicy ośrodka adopcyjnego. Brak tego zapisu

powodował, że w związku ze zróżnicowaną strukturą ośrodków adopcyjnych w niektórych sytuacjach ośrodek adopcyjny był kontrolowany przez pracowników innego ośrodka adopcyjnego.

W projekcie poszerzono zakres zaleceń, które może wydawać minister właściwy do spraw rodziny. Oprócz dziś istniejącej możliwości opracowywania i wydawania zaleceń dotyczących organizacji i prowadzenia ośrodków adopcyjnych, zalecenia te będą mogły dotyczyć także prowadzenia procedur adopcyjnych. Rozwiązanie to ma celu zapewnienie ujednolicenia sposobów prowadzenia procedur adopcyjnych na terenie całego kraju. Przewiduje się, że będą one określały także ogólne kierunki rozwoju adopcji. Opracowywanie zaleceń ma także na celu zintensyfikowanie wdrażania kierunkowych założeń polityki państwa przez samorządy w zakresie adopcji, w szczególności w zakresie ułatwienia dostępu do usług świadczonych przez ośrodki adopcyjne. Organizowanie, prowadzenie ośrodków adopcyjnych należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. W związku z powyższym, wydawane przez ministra właściwego do spraw rodziny zalecenia będą stanowiły istotną wskazówkę w zakresie prawidłowej realizacji tego zadania.

ZASADY FINANSOWANIA

Projekt nowelizacji wprowadza istotne zmiany w zakresie współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej przez gminy, w zależności od formy pieczy zastępczej w której umieszczone jest dziecko. Dzisiejsze brzmienie przepisów zakłada, że w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej współfinansuje pobyt tego dziecka w pieczy zastępczej w wysokości:

- ☐ 10% - w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
- ☐ 30% - w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
- ☐ 50% - w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej

wydatków na opiekę i wychowanie dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej lub średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej. Projekt zakłada natomiast, że w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej, z wyłączeniem rodzin zastępczych spokrewnionych, oraz placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, gmina właściwa ze względu na

miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej będzie ponosiła wydatki na opiekę i wychowanie dziecka, od samego początku w wysokości 50% (proponowane brzmienie art. 191 ust. 9). W przypadku zaś umieszczenia dziecka w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej z wyłączeniem placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, właściwa gmina będzie ponosiła wydatki w wysokości 40% średnich miesięcznych wydatków przeznaczonych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej poczynając również już od początku pobytu dziecka w tych formach pieczy (proponowane brzmienie art. 191 ust. 10). Oznacza to zatem, że likwidowane jest powiązanie poziomu współfinansowania gminy z długością pobytu dziecka w pieczy zastępczej. Poziom współfinansowania przez gminę będzie natomiast zależny od formy pieczy, w której umieszczone zostało dziecko. W przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej spokrewnionej odpłatność gminy będzie wyłączona, co oznacza że powiat od samego początku będzie w takim przypadku ponosił wydatki w 100%. Rozwiązanie to niesie za sobą wykreślenie z zadań gminy współfinansowania pobytu dziecka w tej formie rodzinnej pieczy zastępczej. Należy jednak wskazać, iż koszt pobytu dziecka w rodzinie zastępczej spokrewnionej jest najtańszy za wszystkich form. W 2024 r. wyniósł on przeciętnie 1 047 zł. W przypadku umieszczenia dziecka w rodzinnych formach pieczy zastępczej, innych niż rodzina zastępcza spokrewniona powiat i gmina będą finansować pobyt dziecka w 50%, w przypadku zaś umieszczenia dziecka w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej wydatki będą w 60 % ponoszone przez powiat, zaś w 40 % przez gminę.

Wprowadzone nowelizacją nowe mechanizmy finansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej są odzwierciedleniem priorytetów systemu pieczy zastępczej, ukierunkowanych na dobro dziecka. Nowe zasady mają za zadanie zachęcić gminy do pracy z rodziną – przede wszystkim do profilaktyki i podnoszenia kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodzin tak, aby dzieci wychowywały się w bezpiecznym środowisku i nie było konieczności umieszczania ich w pieczy zastępczej. Projekt dodatkowo wpisuje w zadania gminy wspieranie powiatu w poszukiwaniu rodzin zastępczych spokrewnionych dla dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej. Z perspektywy podmiotów publicznych umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej spokrewnionej jest bowiem szczególnie pożądane, ponieważ oprócz korzyści w postaci zapewnienia dziecku opieki przez osoby, które są mu bliskie, gmina wówczas w ogóle nie będzie partycypowała w kosztach jego pobytu w pieczy zastępczej. Przewidziano natomiast możliwość wypłaty przez gminę fakultatywnego

świadczenia, które wspomogłoby rodzinę zastępczą spokrewnioną. W wyniku nowelizacji najbardziej pożądanym scenariuszem na szczeblu gminy jest profilaktyczna praca z rodziną, a w przypadku gdy nie przyniesie ona skutku i dziecko sąd postanowi o umieszczeniu go w pieczy zastępczej, powinna być to piecza zapewniana przez osoby bliskie – piecza spokrewniona. Gmina w wyniku nowelizacji dysponuje zarówno narzędziami pracy z rodziną, jak również będzie miała możliwość wspierania rodzin spokrewnionych zapewniających pieczę zastępczą dzieciom.

Na szczeblu powiatu, zmienione mechanizmy finansowania – zwiększające finansową partycypację powiatu w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy instytucjonalnej mają być dodatkowym bodźcem zachęcającym do tworzenia rodzinnych form pieczy zastępczej. Wówczas powiaty będą ponosiły mniejsze koszty pobytu dzieci w pieczy zastępczej. Formy rodzinne – najlepsze z perspektywy dziecka, są zdecydowanie tańsze niż instytucjonalne, a dodatkowo powiat będzie wówczas uzyskiwał wyższy poziom udziału gmin w poniesionych kosztach.

W ramach przygotowań nowelizacji, dokonano symulacji skutków zmian przepływów finansowych pomiędzy gminami i powiatami dotyczących rozliczeń kosztów pobytu dzieci w pieczy zastępczej. Wyliczenia bazujące na dotychczasowych wydatkach poszczególnych szczebli samorządu pokazały, że zmiany sposobu współfinansowania zaproponowane w ustawie są neutralne finansowo z perspektywy każdego ze szczebli samorządu. Wzrost kosztów ponoszonych przez gminy, wynikający z likwidacji progresji (10%-30%-50%) jest kompensowany przez zwolnienie gmin z partycypacji w kosztach pobytu w pieczy spokrewnionej. W momencie wejścia w życie znowelizowanych przepisów proporcja środków przeznaczanych na pieczę zastępczą przez gminy i powiaty nie ulegnie zmianie. Natomiast w perspektywie kolejnych lat, mechanizmy te będą skutkowały wzrostem udziału pieczy rodzinnej w zapewnianiu pieczy zastępczej, co będzie się przekładało na oszczędności w budżetach samorządowych – zarówno gminnych jak i powiatowych.

Projekt, doprecyzowuje także treść art. 192 nowelizowanej ustawy, określającego katalog wydatków na opiekę i wychowanie dziecka, w którym wymieniono koszty objęcia rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Kwestia ta była przedmiotem kontrowersji i sporów pomiędzy samorządami.

Analogicznie do rozwiązań przyjętych w ustawie o pomocy społecznej, w niniejszej nowelizacji w art. 193 ust. 9 nowelizowanej ustawy wprowadza się uprawnienia dla powiatów w zakresie udzielania im na wniosek informacji o zatrudnieniu i wynagrodzeniu rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na potrzeby egzekwowania odpłatności za pobyt dziecka w pieczy zastępczej.

POZOSTAŁE ZMIANY W USTAWIE O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ

W proponowanym brzmieniu art. 38d wprowadza się zmiany w zakresie Centralnego Rejestru Pieczy Zastępczej wynikające z przepisów wprowadzanych nowelizacją.

W proponowanym brzmieniu art. 58 ust. 1 pkt 2 precyzuje się uprawnienia Policji i Straży Granicznej w zakresie zasad interwencyjnego zabezpieczania dzieci i możliwości doprowadzenia ich do rodziny zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego. Będzie to możliwe tylko w sytuacji dziecka nie są w stanie zapewnić opieki rodzice biologiczni.

Dotychczasowe kompetencje wojewodów wynikające z art. 186 ust 1 ustawy zmienianej obejmowały kontrolę realizacji zadań przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, a także zasięganie informacji o sposobie realizacji zadań przez samorządy. Projekt przewiduje rozszerzenie kompetencji wojewody o zadanie monitorowania, realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny, pieczy zastępczej, usamodzielnień pełnoletnich wychowanków i adopcji wykonywanych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Ponadto w proponowanym brzmieniu art. 122a poszerzony został zakres uprawnień dotyczący zadań kontrolnych wobec placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej. W zadania włącza się istotny element, jaki jest wdrażanie i przestrzeganie standardów ochrony małoletnich. Ponadto w proponowanym brzmieniu art. 197a wprowadzono zmiany dotyczące możliwości żądania informacji, dokumentów i danych, niezbędnych do sprawowania kontroli od jednostki kontrolowanej lub innych podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny oraz poszerzono o dzieci i osoby umieszczone zgodnie z art. 37 ust. 2 ustawy zmienianej także w rodzinnej pieczy zastępczej, w proponowanym brzmieniu art. 197b ust zmieniono wymagania dotyczące inspektorów wojewódzkich. W proponowanym brzmieniu art. 198, zwiększono również nie zmieniane od

2012 roku kwoty kar, za prowadzenie placówki wsparcia dziennego bez zezwolenia (20 000 zł) oraz za prowadzenie placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej lub ośrodka adopcyjnego odpowiednio bez zezwolenia wojewody lub bez zlecenia starosty albo marszałka województwa (50 000 zł).

W proponowanym brzmieniu art. 180 pkt 2a ustanowiono obowiązek powiatu w zakresie informowania wojewody o każdym przypadku dotyczącym śmierci, próby samobójczej, lub innego zdarzenia stanowiącego zagrożenie dla życia dziecka i osoby, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej lub osoby opuszczającej rodzinną pieczę zastępczą jako niepełnoletnia, umieszczonych w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka oraz placówce opiekuńczo - wychowawczej. W proponowanym brzmieniu art. 183 ust. 1 pkt. 1a przekazywanie analogicznych informacji należy do zadań własnych marszałka odnośnie regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych. W proponowanym brzmieniu art. 186 ust. 1 pkt. 3d do zadań wojewody wprowadza się informowanie ministra właściwego do spraw rodziny o każdym opisanym powyżej przypadku, o którym wiedzę pozyskał wojewoda.

W proponowanym brzmieniu art. 187 wprowadzono możliwość podejmowania przez ministra właściwego do spraw rodziny działań służących promocji rodziny (ust. 1e-1g) oraz rozszerzenie możliwości ogłaszania przez niego programów resortowych (1a). Programy te, wspierane finansowo przez ministra właściwego do spraw rodziny stanowią dodatkowe wsparcie dla systemu, obok już dziś realizowanych przez resort programów.

Z uwagi na wagę zadań realizowanych w zakresie wsparcia rodziny, pieczy zastępczej i adopcji, nowelizacja wprowadza w proponowanym brzmieniu art. 188 doprecyzowanie kwestii możliwości przyznawania nagród pieniężnych z budżetu państwa za wybitne, nowatorskie rozwiązania w zakresie pracy z rodziną, pieczy zastępczej oraz adopcji. Warunki przyznawania nagród pieniężnych, rodzaje nagród, podmioty uprawnione do zgłaszania wniosków oraz sposób i tryb postępowania w sprawie tych nagród, uwzględniając rodzaje działań, za jakie nagrody te przysługują, oraz ich społeczną użyteczność zostaną określone w rozporządzeniu ministra właściwego ds. rodziny.

ZMIANY W INNYCH AKTACH PRAWNYCH

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2809, z 2025 r. poz. 897.).

Nowelizacja wprowadza zmiany w zakresie uprawnień osób sprawujących opiekę nad dzieckiem – art. 112¹ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Obowiązek i prawo wykonywania pieczy bieżącej nad dzieckiem umieszczonym w pieczy zastępczej, jego wychowania, reprezentowania w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie jego potrzeb, będzie należał do osoby sprawującej pieczę zastępczą. Pozostałe obowiązki i prawa wynikające z władzy rodzicielskiej będą zaś należały zarówno do rodziców dziecka jak i osoby sprawującej pieczę zastępczą. Przy czym każda osoba sprawująca pieczę zastępczą będzie mogła samodzielnie reprezentować dziecko, chyba że rodzic biologiczny, któremu przysługuje władza rodzicielska, się temu sprzeciwi – wówczas rozstrzygać będzie sąd. Zmiana jest rezultatem licznych postulatów, zarówno prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej, dyrektorów i wychowawców placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, jak i organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz pracowników powiatowych centrów pomocy rodzinie. W częstych sytuacjach rodzic biologiczny dziecka nie współpracuje z jego opiekunem w pieczy zastępczej, pomimo ustaleń, zachęt i przypominania nie stawia się na umówione wizyty lekarskie, nie angażuje się w życie dziecka. Taka postawa rodzica paraliżuje proces opieki nad małoletnim. Zaproponowana zmiana wychodzi naprzeciw zgłaszanym postulatom.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2024 poz. 1568, z 2025 r. poz. 1172, 1518, 1634 oraz z 2026 r. poz. 26).

W proponowanym brzmieniu art. 577¹ wprowadza się rozwiązanie, w którym co do zasady miejsce zamieszkania rodziny zastępczej lub prowadzących rodzinny dom dziecka, w którym zostało umieszczone dziecko, nie jest udostępniany rodzicom tego dziecka. Zmiana ta wynika z licznych postulatów rodziców zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz dziecka i rodziny, wskazujących, że w niektórych przypadkach zachowania rodzin biologicznych dzieci wobec osób, którym została powierzona piecza zastępcza nad dziećmi jest zagrażające bezpieczeństwu tak osób dorosłych, jak i dzieci zamieszkujących w tych rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka. Rozwiązanie to, obok innych wprowadzanych nowelizacją, jak np. obowiązku organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej do zapewnienie miejsca spotkań do kontaktów dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej z rodziną biologiczną, czy organizacji przez

koordynatorów spotkań dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej z rodziną biologiczną, na wniosek rodziny zastępczej lub osób prowadzących rodzinny dom dziecka, podnoszące bezpieczeństwo pracy rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.

W proponowanym brzmieniu art. 579² § 3 i 4 wprowadza się zasięganie przez sąd informacji o sytuacji rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka od starosty lub pozarządowego organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, właściwego dla rodziny bądź rodzinnego domu dziecka, w których mają zostać umieszczone dzieci.

Wprowadza się m.in. rozwiązania dotyczące informowania przez sąd właściwego ośrodka adopcyjnego o wnioskach o przywrócenie władzy rodzicielskiej bądź o przywróceniu władzy rodzicielskiej. Porządkuje się także sytuację równoległego prowadzenia postępowania o przywrócenie władzy rodzicielskiej oraz postępowania w sprawie o przysposobienie poprzez zawieszenie z urzędu spraw w temacie przywrócenia władzy rodzicielskiej.

Wprowadza się rozwiązania, zgodnie z którymi świadczenia, dodatki i inne kwoty z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o których mowa w art. 30 ust. 3 pkt 2, art. 80 ust. 1, art. 81, art. 83 ust. 1 i 4, art. 84 pkt 2 i 3, art. 90a i art. 140 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 oraz środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, o których mowa w art. 83 ust. 2 i art. 84 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w części przysługującej na umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dzieci i osoby, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej nie podlegają egzekucji i zajęciu wierzytelności.

Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2025 r. poz. 132, 620 i 1302).

Wprowadza się zmiany dotyczące wyłączenia z egzekucji i zajęcia wierzytelności świadczenia, dodatki i inne kwoty z ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o których mowa w art. 30 ust. 3 pkt 2, art. 80 ust. 1, art. 81, art. 83 ust. 1 i 4, art. 84 pkt 2 i 3, art. 90a i art. 140 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 oraz środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, o których mowa w art. 83 ust. 2 i art. 84 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w części przysługującej na umieszczone w rodzinie

zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dzieci i osoby, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2025 r. poz. 278, 320, 620 i 640).

Wprowadza się zwolnienie z podatku wobec świadczeń, dodatków i innych kwot oraz wartość nieodpłatnych świadczeń lub szkoleń, o których mowa w art. 30 ust. 3 pkt 2, art. 44 ust. 1 i ust. 1a, art. 80 ust. 1, art. 81, art. 83 ust. 1 i 4, art. 84 pkt 2 i 3, art. 90a, art. 140 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 oraz art. 156 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r. poz. 49 i 1301), oraz środków finansowych na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, o których mowa w art. 83 ust. 2 i art. 84 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w części przysługującej na umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dzieci i osoby, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 30 listopada 1995 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, udzielaniu premii gwarancyjnych oraz refundacji bankom wypłaconych premii gwarancyjnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 1774).

Wprowadza wyłączenie z dochodu kredytobiorcy świadczeń, dodatków i innych kwot, o których mowa w art. 30 ust. 3 pkt 2, art. 80 ust. 1, art. 81, art. 83 ust. 1 i 4, art. 84 pkt 2 i 3, art. 90a oraz art. 140 ust. 1 pkt 1 i ust. 4, środków finansowych na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, o których mowa w art. 83 ust. 2 i art. 84 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w części przysługującej na umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dzieci i osoby, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. z 2026 r. poz. 38).

Wskazuje się, które środki pieniężne znajdujące się na rachunkach oszczędnościowych, rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz na rachunkach

terminowych lokat oszczędnościowych pochodzące ze świadczeń, dodatków i zasiłków m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej są wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 913, 1665 i 1746).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2025 r. poz. 1749 i z 2026 r. poz. 26).

Do świadczeń pieniężnych określonych w ustawie, które po odliczeniu składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz zaliczki i innych należności z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych, podlegają potrąceniu, z uwzględnieniem art. 141, dopisano kwoty nienależnie pobranych świadczeń, dodatków i innych kwot, o których mowa w art. 30 ust. 3 pkt 2, art. 80 ust. 1, art. 81, art. 83 ust. 1 i 4, art. 84 pkt 2 i 3, art. 90a oraz art. 140 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, środków finansowych na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, o których mowa w art. 83 ust. 2 i art. 84 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w części przysługującej na umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dzieci i osoby, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2025 r. poz. 1338).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 1208):

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (Dz. U. z 2025 r. poz. 1214 i 1302).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2025 r. poz. 1461, 1537 i 1739).

Do katalogu podmiotów mających prawo do korzystania poza kolejnością ze świadczeń opieki zdrowotnej oraz z usług farmaceutycznych udzielanych w aptekach dopisuje się dzieci umieszczone w pieczy zastępczej, o której mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz dzieci przysposobione, z wyłączeniem sytuacji w której małżonek przysposobił dziecko drugiego małżonka. Dzieci trafiające do pieczy zastępczej, jak również dzieci, które po pobycie w pieczy zastępczej zostają przysposobione borykają się z szeregiem problemów zdrowotnych – fizycznych i psychicznych, wynikających z trybu życia i zaniedbań rodziców biologicznych a także doznanych traum. W pieczy zastępczej przebywa również liczna grupa dzieci z poważnymi niepełnosprawnościami. Podstawą do skorzystania ze świadczeń poza kolejnością przez dzieci przebywające w pieczy zastępczej będzie zaświadczenie wydane przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej lub dyrektora placówki. W przypadku dzieci przysposobionych – zaświadczenie wydane przez dyrektora ośrodka adopcyjnego. Ułatwienia w tym zakresie, zwłaszcza dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka, które opiekują się wieloma dziećmi, było postulatem od lat zgłaszanym przez środowisko rodzicielstwa zastępczego.

Projekt zakłada także objęcie obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym osób pełniących funkcję rodziny zastępczej spokrewnionej lub niezawodowej. Dotyczy to wyłącznie sytuacji, w którym osoby te nie są objęte ubezpieczeniem z innych tytułów (nie są zatrudnione, nie są emerytami, nie są zarejestrowane jako osoby bezrobotne, nie uczą się, ich współmałżonek nie jest objęty ubezpieczeniem). Sytuacje takie są wyjątkowe, jednak z racji faktu, iż osoby te realizują zadanie publiczne, jakim jest zapewnienie pieczy zastępczej przewidziano finansowanie ich składki jako zadanie własne powiatu.

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 2025 r. poz. 379, 820, 1069, 1170 i 1191).

Oszczędności członka kasy złożone w kasie wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego obejmują świadczenia, dodatki i inne kwoty, o których mowa w art. 30 ust. 3 pkt 2, art. 80 ust. 1, art. 81, art. 83 ust. 1 i 4, art. 84 pkt 2 i 3, art. 90a oraz art. 140 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 oraz środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego, o których mowa w art. 83 ust. 2 i art. 84 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w części przysługującej na umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka dzieci i osoby, które osiągnęły pełnoletność, przebywając w pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych (Dz.U. z 2025 r. poz. 85).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2025 r. poz. 450).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie informacji w ochronie zdrowia (Dz.U. z 2025 r. poz. 302, 779 i 1537).

Dane usługobiorców wskazane w zaświadczeniach o przebywaniu dziecka w pieczy zastępczej lub przysposobieniu, są przetwarzane w systemie informacji w ochronie zdrowia.

Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarstwa i położnej (Dz.U. z 2026 r. poz. 15).

Wprowadza się możliwość zatrudnienia pielęgniarki w placówkach opiekuńczo-wychowawczych albo regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej, o których mowa w art. 93 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Postulat ten był zgłaszany szeroko przez pracowników i dyrektorów instytucjonalnych form pieczy zastępczej.

Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz. U. z 2024 r. poz. 1512).

Projekt wprowadza także możliwość uzyskania Karty Dużej Rodziny przez rodziny zastępcze bez względu na liczbę dzieci. Jest to rozwiązanie, które pozwoli rodzinom zastępczym na skorzystanie ze zniżek (np. bezpłatny wstęp do parków narodowych, zniżki na PKP). Projekt wskazuje, że prawo do posiadania Karty będzie przysługiwało m.in. osobie pełniącej funkcję rodziny zastępczej lub osobie prowadzącej rodzinny dom dziecka, która przyjęła na wychowanie co najmniej jedno dziecko bez względu na jego wiek, tym dzieciom, a także małżonkom tych osób i ich dzieciom własnym oraz przysposobionym. Uprawnienie do posiadania Karty Dużej rodziny będzie przysługiwało zarówno osobom mającym te uprawnienia z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka, jak również ich małżonkom i dzieciom. Uprawnienie to będzie przysługiwało wyłącznie na czas pełnienia funkcji odpowiednio rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka.

Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz.U. z 2024 r. poz. 1576 oraz z 2025 r. poz. 619 i 1301).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1236).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2025 r. poz. 764 i 1806 oraz z 2026 r. poz. 39).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 15 maja 2024 r. o wspieraniu rodziców w aktywności zawodowej oraz w wychowaniu dziecka -- „Aktywny rodzic” (Dz.U. z 2024 r. poz. 858 oraz z 2025 r. poz. 619, 1083 i 1301).

Wykreśla się interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Ustawa z dnia 20 marca 2025 r. o rynku pracy i służbach zatrudnienia (Dz. U. z 2025, poz. 620).

Projekt rozszerza możliwości finansowania podnoszenia kwalifikacji przez rodziny zastępcze zawodowe i prowadzących rodzinne domy dziecka poprzez zmianę zakresu podmiotowego osób uprawnionych do korzystania ze środków Krajowego Funduszu Szkoleniowego. Aktualnie z funduszu tego mogą korzystać przede wszystkim pracownicy. Po zmianie uprawnione będą natomiast także rodziny zastępcze zawodowe i prowadzących rodzinne domy dziecka, z którymi organizator rodzinnej pieczy zastępczej zawarł umowę rodzicielstwa zastępczego. Umowy rodzicielstwa zastępczego są rodzajem umowy cywilnoprawnej dlatego w świetle ustawy o rynku pracy i służbach zatrudnienia osoby z którymi zawarto umowę rodzicielstwa zastępczego będą mieścić się w katalogu osób pracujących. Podmiotem ubiegającym się o finansowanie działań ze środków KFS w ich przypadku będzie organizator rodzinnej pieczy zastępczej, w tym także pozarządowy organizator pieczy zastępczej.

Zmiana ta umożliwi zdecydowane podniesienie jakości sprawowania opieki nad dziećmi w pieczy zastępczej oraz pozwoli dopasować typ kształcenia do realnych potrzeb poszczególnych osób oraz specyfiki opieki nad dziećmi, nad którymi osoby te sprawują opiekę. Jest to także działanie nakierowane na przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu wśród osób pełniących funkcje rodzinnych form pieczy zastępczej.

Projekt zakłada wyłączenie rodzin zastępczych zawodowych oraz prowadzących rodzinny dom dziecka spod obowiązku utrzymywania ich zatrudnienia przez okres co najmniej 3 miesięcy od dnia ukończenia przez nich kształcenia przez podmiot, który zawarł umowę. Jest to podyktowane specyfiką sprawowania pieczy zastępczej oraz możliwością wystąpienia czynników, które mogą skutkować zakończeniem sprawowania pieczy zastępczej, a są niezależne od samych osób sprawujących pieczę zastępczą i organizatora

pieczy zastępczej. W przypadku rodzin zastępczych zawodowych i prowadzących rodzinne domy dziecka będzie to związane m.in. z rozwiązaniem umowy rodzicielstwa zastępczego, decyzją sądu opiekuńczego lub zakończeniem pełnienia przez nie funkcji w momencie opuszczenia rodziny przez ostatnie dziecko będące pod ich opieką.

W ocenie projektodawcy przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

W ocenie projektodawcy regulacje zawarte w projekcie nie stanowią przepisów technicznych w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039, z późn. zm.), w związku z tym nie podlega on notyfikacji.

Projekt ustawy nie wymaga przedstawienia właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, zgodnie z § 27 ust. 4 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2024 r. poz. 806, z późn. zm.).

Projekt ustawy zostanie udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie „Rządowy Proces Legislacyjny”, zgodnie z § 52 ust. 1 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów, oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2025 r. poz. 677).

Projekt zostanie przedłożony celem dokonania oceny OSR przez Koordynatora OSR w trybie § 32 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów.

Projektowane rozwiązanie nie ma wpływu na sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw.

Rozwiązania zaproponowane w projekcie nie stwarzają zagrożeń korupcyjnych.

Projekt zakłada wejście w życie, co do zasady, od 1 października 2026 r..